

OPEN ACCESS IGÅR OCH IDAG

En rörelse i rörelse

Malin Hedengren

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Olof Sundin

År: 2022

Title

Open Access Yesterday and Today: A Movement in Movement

Abstract

In 2002 the Budapest Open Access Initiative was born, and shortly thereafter in 2003 the Bethesda Statement and the Berlin Declaration followed suit. These three initiatives are frequently viewed as the ground staples of the Open Access movement, and promoted free access to academic journals for everyone with an internet connection. These three initiatives has been studied in this essay, as well as the British Finch Report from 2012, OA2020 from 2018, and the latest big initiative, Plan S, which was implemented in 2021. The policy documents have been analysed with the help of Carol Bacchi's WPR analysis, which asks the question "what's the problem represented to be?". The purpose of this essay is to try to understand what problems are constructed and how in the policys. The essay shines a light on how the Open Access movement and the discourse around it have developed over the last twenty years. It also identifies the problem of it claiming to be a global movement, while being built on Western ideas.

Keywords

Library, Information, Open Access, Scientific Communication, Science, Policy, Scientific Publication

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning, bakgrund och uppsatsens disposition	4
1.1 Inledning	4
1.2 Bakgrund.....	5
1.2.1 Publiceringskostnader	6
1.2.2 Motstånd	7
1.2.3 Creative Commons	8
1.2.4 Olika typer av Open Access.....	9
1.2.4.1 Grön, guld och hybrid Open Access.....	9
1.2.4.2 Gratis och libre Open Access	10
1.3 Syfte och frågeställningar	11
1.4 Uppsatsens disposition.....	12
2. Tidigare forskning.....	14
3. Teori och metod	17
3.1 WPR-analys	17
3.1.2 WPR-analys inom biblioteks- och informationsvetenskap.....	20
3.2 Urval	20
3.3 Tillvägagångssätt	22
4. Material och analys	24
4.1 BBB - Budapest, Bethesda, Berlin	24
4.2 The Finch Report	30
4.3 OA2020.....	35
4.4 Plan S	37
5. Diskussion	46
5.1 Tystnaderna kring betalningsbördans skiftning och dess konsekvenser..	46
5.2 Föredragna affärsmodeller.....	51
6.0 Slutsatser	54
6.1 Förbehåll och vidare forskning.....	57
8.0 Litteraturförteckning.....	58

1. Inledning, bakgrund och uppsatsens disposition

Jag har i den här uppsatsen valt att undersöka fenomenet Open Access (på svenska ibland kallat för öppen tillgång), och mer specifikt de policydokument som har utformats kring rörelsen. Det är ett aktuellt ämne som fortfarande är i en utvecklingsfas och är därför både intressant och viktigt att studera.

I det här avsnittet redogör jag för en inledning av Open Access-rörelsen, och även en del bakgrund kring hur den kom till. Vidare går jag igenom olika modeller av Open Access-publicering, såväl som bakgrundsinformation kring upphovsrättsliga licenser som ofta används vid öppen publicering. Slutligen redogör jag för uppsatsens disposition.

1.1 Inledning

Publicering av vetenskapliga texter är en gammal tradition, men att publicera de fritt tillgängligt för alla att läsa är desto nyare. Med Open Access så blir detta verklighet, och idag strävar många för att den här sortens öppna publicering ska bli norm inom alla vetenskaper.

En av Open Access-publiceringens första och mest framgångsrika värderingar är att alla ska ha tillgång till forskning, för en mer utbildad allmänhet. I Sverige så har vi exempelvis Vetenskapsrådet som ställer som krav att alla forskningsprojekt som de finansierar ska publiceras fritt tillgängligt på nätet (Eriksson & Helgesson 2013, s.85).

För att det ska få kallas Open Access så måste två krav vara uppfyllda (Eriksson & Helgesson 2013, s.85):

1. Materialet ska vara fritt tillgängligt på nätet, och den som äger upphovsrätten ger bort vissa rättigheter till allmänheten att sprida och ta del av.
2. Det ska vara publicerat i sin helhet på nätet av en organisation som sedan tar ansvar för att materialet förblir fritt tillgängligt.

När Open Access-rörelsen drog igång på allvar under början av 2000-talet så fanns det en idealistisk syn på hur det nya publiceringsformatet kunde användas. Ett initiativ som idag ses som ett av de grundläggande för rörelsen är Budapest Open Access Initiative som publicerades år 2002. Deklarationen som då kom ut påpekar att med hjälp av Open Access så kan vi

[...] accelerate research, enrich education, share the learning of the rich with the poor and the poor with the rich, make this literature as useful as it can be, and lay the foundation for uniting humanity in a common intellectual conversation and quest for knowledge.

BOAI 2002

På detta vis kan vi alltså bidra till en allmännytta utan motstycke. Utöver detta så förklarar initiativet själva begreppet Open Access med att det ska vara fritt tillgängligt på internet, samt att alla där ska kunna läsa, ladda ner, kopiera, distribuera, skriva ut, söka och länka till artiklar i fulltext – allt detta utan att det ska finnas betalväggar, legala konsekvenser, eller tekniska svårigheter. Upphovsrätten ska alltså till stor del ges bort till allmänheten, dock fortfarande med ett erkännande av den ursprungliga författaren.

Det senaste stora initiativet inom Open Access är Plan S. Det offentliggjordes år 2018, och den framarbetade planen implementerades sedan år 2021. Tanken bakom Plan S är att all vetenskaplig publicering ska ske via Open Access-tidskrifter eller repositorium utan embargo-perioder. Planen vill även slopa så kallad hybridpublicering, där tidskriften i grunden är prenumerationsbaserad, men som erbjuder enstaka fritt tillgängliga artiklar. Plan S vill istället enbart satsa på de Open Access-tidskrifter som görs fullständigt fritt tillgängliga.

1.2 Bakgrund

Under 1980-talet så hände något inom den vetenskapliga publiceringen som ofta refereras som *the serial pricing crisis*. Kostnaderna för vetenskapliga tidskrifter steg kraftigt på många olika håll, medan bibliotekens budgetar inte hängde med. Priserna för publikationerna var över huvud taget inte kopplade till produktionskostnaderna, utan höjdes med viljan att höja vinstmarginalerna markant hos förlagen (Lund & Zukerfeld 2020, s.153). Detta gjorde att biblioteken ofta inte hade råd att ta in ett så brett utbud av tidskrifter som de hade velat.

Under 2000-talet, när digital publicering blev allt vanligare, uppstod också så kallade "Big Deals", till synes för att göra det lättare för biblioteken och

universiteten att få in ett brett urval av tidskrifter. Big Deals innebär att biblioteken får in ett större antal tidskrifter under en prenumeration. Detta har dock vissa nackdelar:

First, they squeeze out individual subscriptions and e-licenses with smaller publishers from the library budgets. Second, it makes it harder to enter the market for new publishers relying on the subscription model [...] Third, the big deals create a lock-in situation that is difficult to get out of for the universities and libraries. They convert thousands of smaller journal monopolies into a single large monopoly [...] Students and researchers get used to having access to large amounts of information and are insulated from considerations regarding the costs, as the contracts are signed at the university and library level [...] Fourth, downloads from a university library can potentially become dominated by big deal offering publishers, which would increase their journals' impact factor and subsequently lead to higher subscription fees for them.

Lund & Zukerfeld 2020, s.154-155

Som svar på priskrisen så uppstod en gräsrotsrörelse bestående av bibliotek, universitet och andra organisationer som ställde sig emot de höga kostnaderna. The Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition (SPARC) grundades år 1998, och hade som syfte att undersöka alternativ till prenumerationsmodellen inom den vetenskapliga publiceringen (Lund & Zukerfeld 2020, s.155). Open Access blev ett av svaren, och endast några år senare kom Budapest Open Access Initiative (BOAI), som på riktigt drog igång Open Access-rörelsen.

Open Access-publicering har blivit allt vanligare inom forskningsvärlden. Harzing och Adler (2016) påpekar att med traditionell publicering kan det ta år innan allmänheten kan ta del av en avslutad studie. Traditionella publikationer har försökt komma runt detta genom att exempelvis publicera online innan den officiella publikationen har kommit ut, men med de strikta peer review-reglerna på plats har detta ändå inte löst problemet helt (Harzing & Adler 2016, s.140). Med Open Access-publicering kortas allt som oftast den väntetiden ner. Detta är dock också Open Access-publiceringens akilleshäla – en vilja att agera snabbt kan leda till att kvaliteten på de publicerade verken lider. Det är inte meningen att Open Access ska avvika från de sedan länge accepterade kollegiala granskningarna, och på det viset publicera tveksam vetenskap (Eriksson & Helgesson 2013, s.89).

1.2.1 Publiceringskostnader

Med allt högre prenumerationsavgifter så har kritik uppstått mot traditionella publikationers vinstmotivationer. Universiteten tar hand om prenumerationskostnaderna så att studenter och anställda enkelt kan ta del av både

ny och gammal forskning på ett smärtfritt sätt. Detta utesluter dock den stora allmänheten, och även ekonomiskt utmanade länder där universiteten inte har råd att betala (Harzing & Adler 2016, s.141). Krishan Lal skrev år 2008 att ekonomiskt utsatta länder är de som får lida mest av kostnaderna för vetenskap, men att även rikare länder hade problem med allt högre betalväggar. Han menar att reaktionen på dessa prishöjningar blev ett tryck från allmänheten att öppna upp vetenskapen, och att göra vetenskapliga resultat fritt tillgängliga. Internet och ständigt växande teknologiska framgångar gav också hopp om att kostnaderna för öppna digitala publiceringar skulle vara mycket lägre, och att det i längden skulle bli mer effektivt (Lal 2008, s.67-68)

The Wellcome Trust är en global välgörenhetsorganisation som förklarar sitt syfte såhär: “We want everyone to benefit from science’s potential to improve health and save lives” (Wellcome 2022). De finansierar forskning inom mental hälsa, infektionssjukdomar, klimat och hälsa, och är stora förespråkare för Open Access. År 2004 publicerade de en rapport som är välciterad inom Open Access-rörelsen. Rapporten heter *Costs and Business Models in Scientific Research*, där de ville visa på hur Open Access kan vara betydligt mer kostnadseffektivt än traditionell publicering. Realiteten är dock att någon måste betala för publiceringen, och med Open Access är det inte helt klart kring exakt vem som skulle ha ansvar för detta. The Wellcome Trust’s rapport innehåller inga konkreta svar, men uttrycker sig så här i frågan:

Once it is clear who will bear the prime cost of publication, given the public/merit good nature of scientific research, it is inefficient to restrict access to others. Thus in a subscriber-pays system, publication services for authors should be largely free; similarly in an author-pays system, services to readers should be largely free and unrestricted.

The Wellcome Trust 2004, s.18

År 2006 skapades en policy som sa att all forskning som är finansierad av The Wellcome Trust och blir publicerad i en peer reviewed tidskrift, även måste publiceras i ett institutionellt arkiv, ett så kallat repositorium, och ska vara Open Access. The Wellcome Trust var vid det tillfället även i dialog med förlagen kring vilken version av texten som kunde publiceras Open Access, samt hur lång embargoperioden skulle vara (Prosser 2007, s.4).

1.2.2 Motstånd

Alla anser dock inte att Open Access är något att sträva mot. Robin Osborne skrev år 2013 specifikt om Open Access inom humaniora, men menar att det han säger går att applicera på alla vetenskaper, och uttryckte sig då så här:

There can be no such thing as free access to academic research. Academic research is not something to which free access is possible. Academic research is a process - a process which universities teach (at a fee). [...] The publications that result from the research project are only trivially a result of the research funding, they come out of a whole history of human interactions that are not for sale.

Osborne 2013

Han menar vidare att då det kostar att utbilda sig, så är logiken i Open Access felaktig eftersom forskningen ändå inte går att förstå om man inte har den grundläggande utbildningen.

For those who wish to have access, there is an admission cost: they must invest in the education prerequisite to enable them to understand the language used. Current publication practices work to ensure that the entry threshold for understanding my language is as low as possible. Open access will raise that entry threshold. Much more will be downloaded; much less will be understood.

Osborne 2013

Martin Paul Eve (2014) menar att detta är en av de mer extrema synpunkterna som har förts fram som motstånd till Open Access. Han menar vidare att många har pekat på luckor i resonemanget genom att påpeka att det självklart kan finnas människor som inte är anställda eller studerande vid universitet som kan förstå sig på och dra nytta av forskning – exempelvis före detta studenter. Han menar även, som vi i Sverige redan vet, att utbildning i långt ifrån alla länder är avgiftsbelagd. Därmed faller resonemanget kring att om utbildning kostar, så ska åtgång till forskning kosta (Eve 2014, s.31). Även Jeong-Wook Seo et al. (2017) nämner detta som en av de orättvisor som kommer att rättas till med Open Access: före detta studenter och anställda, och även pensionerade och arbetslösa, som har varit vana vid den digitala tillgången till vetenskapliga artiklar, har inte möjlighet att fortsätta eller påbörja forskning på ett enkelt sätt om vetenskapen hålls bakom betalväggar och hos specifika institutioner (s.65). Det ska även påpekas att Osbornes resonemang faller även utan att ha Open Access i åtanke, då bibliotek under lång tid har givit människor – vare sig de tillhör en akademisk institution eller ej – tillgång till forskning. Detta har förstått skett på ett mindre plan än vad som idag är möjligt med hjälp av digital Open Access-publicering, men att säga att fri tillgång till forskning inte är möjligt är förstått ett felaktigt påstående på mer än en punkt.

1.2.3 Creative Commons

Det är svårt att prata om Open Access utan att nämna något om Creative Commons, en ideell organisation som tillhandager en mängd olika licenser för

olika upphovsrättsskyddade material. Många Open Access-tidskrifter använder sig av dessa licenser för att kringgå upphovsrätten som automatiskt tilldelas författaren/författarna när deras texter publiceras. Då Open Access-rörelsen vill att forskning såväl ska kunna delas som bearbetas och byggas vidare på, så är den upphovsrätt som idag skapas ett onödigt hinder som gör alla dessa delar svårare för alla. Under en Creative Commons-licens förs många av rättigheterna istället över till allmänheten, och läsare av vetenskapliga texter behöver alltså inte gå igenom legala processer för att få använda sig utav materialet.

Den licens som oftast rekommenderas inom Open Access är Creative Commons Attribution (CC-BY), vilken innebär att man som läsare av en vetenskaplig text får lov att dela den och bearbeta den, även för vidare kommersiella ändamål. Det finns dock vissa villkor för detta: originalförfattaren/författarna ska alltid namnges, licensen ska alltid länkas, och eventuella bearbetningar av texten ska alltid anges. Utöver detta så får inga ytterligare rättsliga hinder som strider emot licensen tilläggas (Creative Commons 2022).

1.2.4 Olika typer av Open Access

Till att börja med så är det viktigt att förstå distinktionen mellan repositorium, eller institutionella/disciplinära arkiv (även kallat självarkivering), och Open Access-tidskrifter. En stor skillnad är peer review-processen; medan Open Access-tidskrifter gör sin egen peer review, precis som traditionella tidskrifter, så ingår detta inte nödvändigtvis när man självarkiverar sin text i ett repositorium. Detta betyder inte att de arkiverade texterna inte kan ha genomgått peer review, utan bara att det i regel har gjorts på annat håll, ofta genom en traditionell tidskrift, där texten också har publicerats. Vidare så erhåller Open Access-tidskrifter rättigheterna till publicering, medan ansvaret för detta inte ligger hos repositorium själva, utan ligger istället hos författaren/författarna vid självarkivering – återigen handlar det ofta om att få tillåtelse från den traditionella tidskriften där texten har publicerats innan, då dessa tar över rättigheterna för texten (Suber 2012, s.53). För övrigt är repositorium till skillnad från Open Access-tidskrifter inte något som har en motsvarighet inom den traditionella publiceringsvärlden (Suber 2012, s.52).

1.2.4.1 Grön, guld och hybrid Open Access

De två huvudsakliga publiceringsmodellerna inom Open Access kallas för grön och guld. Det finns dock flera mindre modeller som används, varav den vanligaste av dessa är hybrid Open Access. Här kommer en snabb förklaring av dessa tre modeller (Kungliga Biblioteket 2021):

- Grön Open Access: Detta är ett vanligt sätt för författaren/författarna att göra en artikel tillgänglig trots publicering i en tidskrift med betalvägg. Artikeln publiceras då i ett så kallat repositorium, ett digitalt arkiv som kan vara antingen institutionellt eller disciplinstyrt.
- Guld Open Access: Detta är när hela texten blir fritt tillgänglig direkt, i en Open Access-tidskrift. I de allra flesta fall så avkrävs det en så kallad APC, alltså en artikelhanteringsavgift, som ska betalas av författaren/författarna eller deras institution.
- Hybrid Open Access: Detta innebär en traditionell publicering där enstaka artiklar mot betalning av författaren/författarna kan göras Open Access.

De flesta traditionella förlagen tillåter idag grön Open Access, dock ofta med en embargo-period som gör att texten fortfarande blir exklusiv för deras tidskrift under en tid. Det är också vanligt med krav från forskares institutioner eller andra finansiärer att texten slutligen ska publiceras i ett repositorium, och därmed är en stor andel av Open Access-publiceringen just grön (Suber 2012, s.54).

Det finns även de som delar upp guld Open Access i två kategorier: vinstdrivna tidskrifter, och ideella. Den ideella modellen kallas för diamant Open Access, och förklaras så här:

In the Diamond Open Access Model, not-for-profit, non-commercial organizations, associations or networks publish material that is made available online in digital format, is free of charge for readers and authors and does not allow commercial and for-profit re-use.

Fuchs & Sandoval 2013, s.438

Diamantmodellen använder sig alltså inte av några som helst avgifter, utan ska vara gratis för alla inblandade när texterna publiceras digitalt. Detta utesluter dock inte att de kan ta betalt för tryckkostnader (utan vinstmarginaler) om de skulle vilja ge ut texten i tryck också (Fuchs & Sandoval 2013, s.438).

1.2.4.2 Gratis och libre Open Access

Gratis och libre Open Access är två uttryck som syftar på hur öppen en publikation är, och vilka rättigheter man som läsare har i relation till materialet. Medan grön/guld Open Access alltså har med publiceringsplattformen att göra, så har gratis/libre att göra med kommunikationen av texten (Suber 2012, s.67).

- Gratis Open Access: Med detta menas att det är fritt tillgängligt och gratis för användare att läsa, men texten är i övrigt inte tillåten att användas i större utsträckning än någon annan upphovsrättsskyddad text.
- Libre Open Access: Med detta menas att det fortfarande är fritt tillgängligt och gratis, men utöver det så har författaren/författarna även lämnat ifrån sig vissa rättigheter. Det är dessa texter som ofta ligger under varierande öppna licenser, exempelvis en Creative Commons-licens, som ger läsarna rättighet att dela och bearbeta texterna.

(Suber 2012, s.66)

1.3 Syfte och frågeställningar

Allt eftersom Open Access-publicering blir alltmer framtvingat uppstår också problem, som man kanske inte förutsåg i rörelsens barndomsdagar, då utsikten var mer idealistisk. Eftersom all publicering i grunden kostar pengar, så måste någon stå för dessa, och ofta hamnar ansvaret på universitet och institutioner – detta är dock inte alltid möjligt för lärosätena i fattigare länder än vårt eget. Om universiteten inte har råd att stå för dessa kostnader, kan det uppstå en ojämlikhet mellan forskare (Eriksson & Helgesson 2013, s.89). Vem har råd att betala för att få sin forskning publicerad?

Överlag så har det varit mycket diskussion kring för- och nackdelar med Open Access-publicering genom årens gång. Detta är en rörelse som fortfarande är i utveckling, och är därför också ständigt relevant. En mängd internationella initiativ med syfte att främja Open Access-publicering har kommit fram, och reaktionerna till dessa och rörelsen i stort har varit många.

Initiativen ger en bild av vad de vill åstadkomma, men tar sällan upp konsekvenserna av sina målbilder. Genom att inte ta upp konkreta problem och lösningar i samband med vad de vill åstadkomma, så skapas nya problem. Det gäller i synnerhet när mandat införs utan tillräcklig analys och eftertanke. Initiativen är även till stor del europeiskt centrerade, och då de vill nå ut på ett globalt plan så finns det en poäng i att se hur detta kan tänkas påverka.

Syftet med uppsatsen är att utveckla kunskap om hur Open Access-publiceringen har förändrats under de senaste tjugo åren. Genom att studera hur problem har konstruerats i ett antal utvalda Open Access-främjande policyer så vill jag ge en

bild av hur förutsättningarna och diskursen kring Open Access-publicering har förändrats över tid.

Jag vill även föra en diskussion kring de “tystnader” som går att identifiera i de policydokument som jag har valt att analysera. Genom att belysa de delar av Open Access-publicering som inte tas upp i policydokumenten vill jag bidra till en bredare och mer kritisk diskussion kring rörelsen, med hopp om att framtida policyskapare kan förbättra sina beslut. Jag är speciellt intresserad av hur initiativen och rörelsen i stort påstår sig jobba för en global gemenskap inom vetenskaperna. De stora initiativen är alla västerländskt centrerade, och tar sällan upp hur resten av världen kan tänkas påverkas av de västerländska (och allt som oftast europeiska) tankegångarna.

Min övergripande forskningsfråga är:

Hur har Open Access-rörelsen och diskursen runt omkring utvecklats de senaste tjugo åren?

Jag har alltså studerat ett antal större initiativ inom rörelsen, och utifrån dessa sökt svar på min fråga med hjälp av några underfrågor:

- Vilka problem har initiativen försökt lösa?
- Vilka tystnader går att identifiera inom initiativen och vad blir konsekvenserna av dessa?

1.4 Uppsatsens disposition

Jag har i det här inledande kapitlet redogjort för uppkomsten av Open Access-rörelsen, samt de punkter inom ämnet som jag anser är viktiga för att förstå kontexten kring vad uppsatsen handlar om. Slutligen så har uppsatsens syfte och frågeställningar presenterats.

Jag redogör för forskning som gjorts inom ämnet Open Access i kapitel två, “Tidigare forskning”. Här figurerar de namn som till störst del har lagt grunden för det här arbetet.

Kapitel tre, “Teori och metod”, ägnas åt min valda analysmetod, samt det teoretiska ramverk som den bygger på. Här redogörs även för andra studier inom biblioteks- och informationsvetenskap som har använt samma analysmetod.

Vidare så beskriver jag hur jag har gått tillväga genom arbetets gång, och redogör för urvalet av mitt material.

I kapitel fyra, "Material och analys", så går jag systematiskt igenom mitt material och analyserar innehållet i varje enskilt utvalt dokument.

I kapitel fem, "Diskussion", så tematiserar jag min analys och diskuterar alla dokument på ett jämförande vis. Det är till stor del i det här kapitlet som mina forskningsfrågor besvaras.

Kapitel sex, "Slutsatser", ägnas åt att summera uppsatsens slutsatser, samt redovisa de avslutande tankar jag har efter studiens avslut. Slutligen delger jag mina tankar kring vidare forskning.

2. Tidigare forskning

Även om det inte på något sätt finns ett överflöd av forskning om Open Access, så finns det ett antal författare som har gjort ett gediget arbete i att ställa de kritiska frågorna inom det här fältet. Det här avsnittet tar upp några av de författare som har lagt grunden till att jag ska kunna skriva den här uppsatsen. Ofta är det kortare artiklar som diskuterar frågan kring Open Access.

Jutta Haider skrev år 2018 en text där hon ställer frågan “If open access and open science are the solutions, then what is the problem they are meant to solve?” (Haider 2018, s.17), och diskuterar där Budapest Open Access Initiative, The Berlin Declaration och The Bethesda Statement, såväl som The Finch Report och OA2020. Genom att studera dessa var för sig liksom på ett jämförande sätt med hjälp av Bacchis WPR-analys, drar hon slutsatser kring vilka problem som initiativen har försökt att lösa, och även kring vilka skillnader som har skett inom Open Access-policyer under tid. Texten är publicerad i boken *Open Divide: Critical Studies on Open Access*, som innehåller flera kritiska texter med Open Access som huvudtema, varav vissa har varit intressanta i arbetet med den här uppsatsen. Vidare publicerade Haider sin doktorsavhandling *Open Access and Closed Discourses: Constructing Open Access as a ‘Development’ Issue 2008*, och den diskuterar i sin tur Open Access-rörelsens påverkan på fattigare länder, och gör ett viktigt arbete i att poängtera problemen kring hur forskningskommunikationen inte sällan gynnar de redan privilegierade.

År 2014 så publicerades boken *Open Access and the Humanities: Contexts, Controversies and the Future* av Martin Paul Eve. Boken är en studie i hur vetenskaperna inom humaniora kan dra nytta av Open Access-rörelsen, såväl som vad som behöver göras för att detta ska bli möjligt. Samhällsvetenskaperna och humaniora är de fält där Open Access inte har haft samma framgång, och boken är därför viktig om rörelsen ska föras framåt på ett så brett sätt som möjligt. Martin Paul Eve ger även rum åt de problem och kontroverser som har uppstått genom åren, och menar att boken är riktad till “academics, policymakers, librarians, funders, curators, publishers and the generally interested public” (Eve 2014, s. 3).

Bobby Glushko och Rex Shoyama skrev år 2015 en artikel som teoretiserade de olika motiveringarna för att stötta Open Access-rörelsen, i hopp om att skapa ett gemensamt ramverk för att diskutera frågan. Artikeln identifierar fem olika

motivationsfaktorer som ligger bakom främjandet av Open Access, vilka jag redogör för nedan med väldigt kortfattade förklaringar (Glushko & Shoyama 2015, s.9-10):

- *enlightened self-interest rationale*: forskare får större publik till sina texter
- *enlightened group interest rationale*: en vilja att föra den vetenskapliga kommunikationen framåt, och att utveckla hela processen
- *neo-marxist rationale*: en vilja att forskarna ska få äga sitt arbete på ett mer grundläggande sätt, och alltså inte föra över rättigheter till förlagen
- *taxpayer rationale*: tanken om att ingen ska behöva betala två gånger för tillgång till forskning - en gång då den finansieras av skattebetalarna och en gång till för att få ta del av det slutgiltiga resultatet.
- *social justice rationale*: en vilja att öppna upp forskning i rättvisans namn; det är orättvist att undanhålla forskning från de som behöver den

Även om jag inte använder mig av någon av dessa motiveringar i analysen av det material som jag har samlat in, så har jag på ett eller annat sätt identifierat alla dessa vid något tillfälle. Glushko och Shoyama har bidragit med en större förståelse kring rationaliseringar av Open Access-rörelsen i den här uppsatsen.

Nikos Koutras skrev år 2020 en artikel där han undersökte relationen mellan policyer och upphovsrättsliga frågor inom Open Access. Han argumenterar för att en socioekonomisk modell bör användas för att hjälpa till att lösa de legala problem som uppstår, och för att förstärka upphovsrätten i Open Access-landskapet. Han argumenterar även för att myndigheter bör öka incitamenten för individuella medborgares deltagande i policyskapande, speciellt med tanke på kommunikationsteknologiska redskap som används inom Open Access (repositorium tas upp som exempel). Han menar vidare att ju mer information som medborgare har tillgång till, desto mer kan de delta i skapandet av policyer: “the concept of participation illustrates a pivotal characteristic of democracy. In the context of this rationale, public policy requires that people have the opportunity to participate” (Koutras 2020, s.540).

Peter Suber är en av de främsta namnen inom Open Access, och en stor främjare för rörelsen. År 2012 skrev han boken *Open Access* som gavs ut av MIT Press. Den är en bra ingång för den som vill lära sig om Open Access-rörelsen från grunden, dess historiska perspektiv, och hur det kan (och enligt Suber, bör) användas.

3. Teori och metod

I följande avsnitt redogör jag för det analysredskap som jag använder mig utav och dess teoretiska ramverk. Jag kommer även kort att presentera det material jag har valt att analysera, samt varför materialet är relevant för min uppsats.

3.1 WPR-analys

Jag använder mig utav Carol Lee Bacchis WPR-ramverk ("What's the Problem Represented to be?"), och hennes teori kring policyanalys. Ramverket bygger på tidigare idéer av Michel Foucault, som även han studerade policyer genom att titta på problematiseringarna som skapat dem. Hans tankar kring diskurs och underliggande "sanningar" hos människor, och hur dessa öppnar upp för hur regler och policyer skapas, ligger till grund för Bacchis analysredskap (Bacchi 2010, s.5).

Foucaults tankar om makt och sanningar bygger på att en sanning ska anses vara "a system of ordered procedures for the production, regulation, distribution, circulation and operation of statements" (Foucault 1980, s.133). Den här sanningen hör sedan ihop med maktsystem som fortsätter att producera och upprätthålla denna sanning. På det här viset skapas sanningar med hjälp av olika maktsystem, och sanningar behöver heller inte vara universella; "[e]ach society has its regime of truth, its 'general politics' of truth" (Foucault 1980, s.131).

Foucault utvecklade en slags historisk analys genom att undersöka och identifiera de villkor inom vilka historien har skapats, och analyserade även de tankar och idéer som har lett fram till att något har hänt. Han menade att vår verklighet inte är absolut, utan har uppstått till följd av en mängd detaljer som vi alla har påverkat, och därför är vår verklighet inte konstant, utan formbar (Lövbrand & Stripple 2015, s.94). Det är i denna tankekontext som policyer analyseras, och som Bacchi har använt sig av och utvecklat.

Bacchi använder sig utav sex stycken frågor för att genomföra en WPR-analys. Jag redogör kort för dem nedan:

Fråga 1: Vad är problemet i en specifik policy representerat att vara?

Bacchis WPR-ramverk bygger på problematiseringen som sker när en policy skapas. Genom att titta på policydokument så går det att identifiera ett eller flera problem som policyn är tänkt att lösa. Alltså menar Bacchi att policyskapare inte reagerar på problem, utan är med i skapandet utav dem (Bacchi 2009, s.1). Utöver detta vill forskaren med WPR analysera hur problemet representeras i skapandet av policyn. Om ett policydokument innehåller en rad åtgärder, så säger det något om hur policyskaparen ser på problemet som behöver lösas. I en WPR-analys jobbar man alltså baklänges, och istället för att se på policyskapare som problemlösare av ett problem som existerar utanför policyn, ser man på policyn som ett aktivt problemskapande (Bacchi 2009, s.3).

Fråga 2: Vilka underliggande förutsättningar och antaganden finns i representationen av problemet?

Genom att identifiera problemet och analysera hur det är representerat så vill forskaren med en WPR-analys också få fram förutsättningarna och de underliggande antaganden som kan ses representerade. Bacchi påpekar att den här delen av analysen inte är till för att peka ut eventuella fördomar hos policyskaparna, utan att den är till för att komma åt de större, mer generella uppfattningarna som vi i vår kultur och vårt samhälle tar för givet. Representationen av problemet byggs till viss del upp av större meningsskapanden som sker hos allmänheten i stort, alltså de underliggande sanningar som Foucault menar skapas i alla samhällen. WPR-analysen försöker inte komma åt varför något är ett problem, utan snarare hur det har blivit ett problem genom skapandet av argument i ett slags socialt undermedvetande, och de olika former av kunskap som dessa vilar på (Bacchi 2009, s.5).

Fråga 3: Hur har representationen av problemet blivit till?

Nästa steg i en WPR-analys är att titta närmare på hur representationen av problemet i fråga kom till. För detta behöver man göra en historisk överblick; vilka beslut har fattats under tidigare skeden för att den nuvarande representationen av problemet har kommit till? Bacchi påpekar att man vill komma ifrån tanken om att ett problem är ett resultat av en naturlig evolution, och istället titta på vilka nyckelbeslut som har fattats för att vi ska ha kommit fram till var vi är idag. Problemrepresentationer är alltså föränderliga, och är i sig resultat av tidigare representationer (Bacchi 2009, s.10).

Fråga 4: Vad är oproblematiserat och nedtystat i representationen av problemet?

Vidare analyserar man i en WPR-analys vilka de uttalade och oproblematiserade frågorna är i problemrepresentationen. Vad utelämnas eller begränsas i utformandet av problemet? På så vis undersöks hur policyn fungerar rent praktiskt. Med andra ord så problematiserar man problematiseringen i den här delen av analysen (Bacchi 2009, s.12).

Fråga 5: Vilka effekter uppstår i representationen av problemet?

En WPR-analys vill sedan studera vilken effekt problemrepresentationen, och i längden policyn, kan tänkas ha på allmänheten. Man utgår här från att varje policy gynnar en del av befolkningen, medan den är skadlig för en annan del. Bacchi påpekar dock att den här delen av analysen inte ska ses som ett sätt att förutse resultaten av policyn i sig, utan att det snarare handlar om en mer subtil analys av hur problemrepresentationen både kan gynna och vara skadlig. Exempelvis så kan en representation av ett problem bära underliggande antydanden kring vem som är ansvarig för att problemet har uppstått. Om detta är fallet måste detta då läggas fram och studeras närmare för att se om vi anser detta vara en rättvis representation, och vad effekten av en sådan antydan kan bli (Bacchi 2009, s.17).

För att få fram effekten av problemrepresentationen så rekommenderar Bacchi att man har fem frågor i åtanke (Bacchi 2009, s.18):

- Vad kan tänkas förändras till följd av den här problemrepresentationen?
- Vad kan tänkas förbli som det är?
- Vem kan tänkas dra nytta till följd av den här problemrepresentationen?
- Vem kan tänkas ta skada?
- Vilken effekt har det på de som antyds vara ansvariga för problemet, och hur påverkas synen på dessa av resten av befolkningen?

Fråga 6: Hur/var produceras, sprids och försvaras representationen av problemet, och hur/var kan det ifrågasättas, avbrytas eller ersättas?

Det sista steget i WPR-analysen handlar om hur/var problemrepresentationen har skapats, hur/var den når sin avsedda publik, och hur/var den kan bli ifrågasatt. Här spelar diskursen kring problemet en stor roll, och hur medias roll i hur de framställer problemet kan vara avgörande (Bacchi 2009, s.19).

3.1.2 WPR-analys inom biblioteks- och informationsvetenskap

Bacchis WPR-analys har använts inom ett flertal studier inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet tidigare. Ett exempel är Linnéa Lindskölds (2010) analys av den svenska statens policy kring ny svensk litteratur. I denna identifierar hon att det ligger underliggande antaganden och fördomar kring vad som är bra och dålig litteratur, och hur den uppfattade kvaliteten på böcker kan ha att göra med normer kring kön, klass och etnicitet. Vidare så poängterar hon vikten i att göra policyanalyser även då policyn inte uppfattas som problematisk och kontroversiell, och att det med hjälp av Bacchis sex frågor alltid går att hitta underliggande maktförhållanden som är viktiga att studera.

Även Nanne Kann-Rasmussen och Elsebeth Tank (2016) har använts sig av WPR-analysen i studien av biblioteksplaner. Artikeln heter *Strategi som legitimitetsarbejde: strategiske svar på bibliotekernes udfordringer*, och identifierar flera problemrepresentationer inom biblioteksplanerna som undersöks. Bland annat problematiseras ekonomi, resurseffektivitet, och bibliotekariens roll i biblioteket.

3.2 Urval

För att få svar på mina frågor studerar jag på ett kvalitativt sätt olika initiativ som har presenterats under de senaste tjugo åren:

Budapest, Bethesda, Berlin (BBB)

Detta innefattar de tre initiativ som anses vara de första och mest grundläggande inom Open Access-rörelsen: Budapest Open Access Initiative från 2002, The Bethesda Statement från 2003, och The Berlin Declaration från 2003. Initiativen valdes med syftet att få en överblick över hur rörelsen startade på ett mer organiserat sätt, och kommer att behandlas tillsammans. Jag har valt att gruppera dessa tre initiativ då de ofta talas om som en triad, och är lika varandra i sin utformning.

Budapest Open Access Initiative (BOAI) uppstod vid ett möte i Budapest som hölls av Open Society Institute (numera Open Society Foundations), en institution som finansierar grupper som jobbar för demokrati, rättvisa och mänskliga rättigheter (Open Society Foundations 2022). Mötet hölls i december 2001, och hade som syfte att föra frågan omkring fri tillgång till vetenskapliga artiklar framåt. Medverkande var representanter från flera akademiska discipliner och

länder, och även sådana som hade erfarenhet av tidigare initiativ som berörde Open Access (BOAI 2022).

The Bethesda Statement skapades under ett möte vid Howard Hughes Medical Institute som hölls i april år 2003. Med 24 deltagare var syftet att diskutera Open Access-frågan med bas i det biomedicinsvetenskapliga fältet, och med avstamp i BOAI.

The Berlin Declaration skapades under den första av ett flertal så kallade Berlin-konferenser, och hölls av den tyska forskningsorganisationen Max Planck Society och European Cultural Heritage Online (ECHO) under 2003. Den tre dagar långa konferensen hade som avsikt att föra samman internationella nyckelpersoner för att diskutera hur Open Access-rörelsen kan utvecklas. Med över 120 deltagare från såväl bibliotek, arkiv, museum, och flertalet andra institutioner som har att göra med vetenskaplig kommunikation, så arbetades deklARATIONEN fram med avstamp i både BOAI och The Bethesda Statement.

The Finch Report

The Finch Report är ett brittiskt initiativ från 2012 som togs fram för att på ett så hållbart sätt som möjligt skynda på övergången till Open Access. Rapporten är framarbetad av en arbetsgrupp (Finch Group) som består av representanter från den akademiska sektorn, forskningsfinansiärer, förlag och bibliotek.

Anledningen till att jag valt att ha med The Finch Report i den här uppsatsen är dels på grund av att den ligger nästintill mitt emellan BBB och de nyaste initiativen tidsmässigt, och kan därför ge en mer nyanserad inblick i hur tidslinjen inom Open Access-rörelsen har sett ut och upplevts. Utöver detta så har rapporten även blivit stor världen över, och nämns ofta i samband med rörelsen generellt.

OA2020

Detta initiativ formades under the 12th Berlin Open Access conference, som hölls 2015. Konferensen anordnas än idag av Max Planck Society, och är en fortsättning på den konferens från 2003 som var starten på The Berlin Declaration. Trots att konferenserna alltså är tyska i grunden, anser sig OA2020 vara ett internationellt initiativ bestående av ett allt större antal forskare, bibliotek, institutioner och organisationer som jobbar för övergången till universalt Open Access.

Anledningen till att OA2020 valdes som ett initiativ att studera i den här uppsatsen är att det är ett av de större initiativen som är aktiva idag, och alltså finns det en pågående diskussion kring det.

Plan S

Plan S är det nyaste och för tillfället största initiativet inom Open Access. Det har sin grund i skapandet av cOAlition S i september 2018;

[...] an international consortium of research funding and performing organisations who are committed to making full and immediate Open Access to research publications a reality.

Plan S 2022c

cOAlition S arbetade sedan fram Plan S, som består av ett mål (omedelbar och universal Open Access för alla vetenskapliga artiklar) och tio så kallade principer för att uppnå detta mål. Planen började implementeras av tidiga främjare under 2021, och har idag en mängd organisationer och institutioner, såväl nationella som internationella, som skrivit under och stödjer implementeringen.

Detta initiativet valdes just för att det är det mest omdiskuterade vid tiden när denna uppsats skrivs. Det är även det initiativ som idag är det mest utbredda och stöttas på störst skala.

3.3 Tillvägagångssätt

Jag använder mig utav Bacchis WPR-ramverk och analyserar initiativen utifrån de sex frågorna som jag redogjorde för ovan. Största fokus är på den första basfrågan (vad är problemet i en viss policy representerat att vara?) och på den fjärde frågan (vad är oproblematiserat och nedtystat i representationen av problemet?). Den tredje frågan (hur har representationen av problemet kommit till?) kommer inte att figurera så mycket i själva analysen, utan anses besvaras till viss del i bakgrundsavsnittet ovan. Även den sjätte frågan (hur/var produceras, sprids och försvaras representationen av problemet, och hur/var kan det ifrågasättas, avbrytas eller ersättas?) besvaras inte i någon större utsträckning, då den inte anses vara nödvändig för att besvara mina övergripande forskningsfrågor.

Utöver detta tittar jag på litteratur som tar upp dessa initiativ, för att få en generell bild av hur de har tagits emot, på vilket sätt de har implementerats, och om de har löst de problem som de har haft som syfte att lösa. Jag tittar på såväl akademiska

texter, som institutionella, uttalanden i media och opinionstexter - detta för att få en så bred och generell bild av problemrepresentationen som möjligt.

Jag började med att läsa varje policydokument för sig, för att på ett så neutralt sätt som möjligt kunna förklara vad de ville åstadkomma. Jag ville även i det här stadiet bilda mina egna uppfattningar och åsikter innan jag tog del av andras tankar. Efter att ha läst och skrivit en sammanfattning och en mindre analys av ett policydokument, så sökte jag efter utomstående litteratur som på något vis behandlade just det initiativet. Jag inkorporerade därefter dessa som en fördjupning i min analys. Bacchis frågor figurerade i bakhuvudet under varje moment, men jag väntade tills jag hade så mycket information som möjligt innan jag arbetade igenom dem systematiskt.

Jag tar även upp generella texter om Open Access, då en förståelse för rörelsen i stort kan hjälpa att sätta de specifika initiativen och problemrepresentationerna i en större kontext. Bacchi menar att kontexten kring en specifik fråga är extra viktig, då omständigheter påverkas och förändras - detta är heller inte enbart en beskrivande del av analysen, utan behöver även vara reflekterande för att kunna tolkas (Bacchi 2009, s.21).

4. Material och analys

I följande avsnitt redogör jag på ett förklarande sätt för de olika initiativen och tar ut de punkter som jag anser vara relevanta för den här uppsatsen. Jag analyserar och reflekterar även över de olika initiativen separat, för att i nästa avsnitt diskutera de alla fritt och därmed poängtera skillnader och utvecklingar som har skett över tid.

4.1 BBB - Budapest, Bethesda, Berlin

Tre olika initiativ räknas ofta som de mest grundläggande inom Open Access-rörelsen: Budapest Open Access Initiative (2002), Bethesda Statement on Open Access (2003), och Berlin Declaration on Open Access (2003). Peter Suber, en känd Open Access-främjare, refererar till dessa tre initiativ som “the BBB definition of OA” (Suber 2012, s.7).

Budapest Open Access Initiative (BOAI) börjar med att deklarerar att genom att en gammal tradition (villigheten hos forskare att gratis dela med sig av sina resultat) och en ny teknologi (internet) möts, har vi som samhälle chansen att utföra en fantastisk allmännytta. Om vi börjar publicera forskning gratis på internet, så att alla som vill kan ta del av den, så kommer vi att kunna:

[...] accelerate research, enrich education, share the learning of the rich with the poor and the poor with the rich, make this literature as useful as it can be, and lay the foundation for uniting humanity in a common intellectual conversation and quest for knowledge.

BOAI 2002

Deklarationen fortsätter med att kalla denna allmännytta för “Open Access” och tillägger en definition av det då nya begreppet:

By “open access” to this literature, we mean its free availability on the public internet, permitting any users to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of these articles, crawl them for indexing, pass them as data to software, or use them for any other lawful purpose, without financial, legal, or technical barriers other than those inseparable from gaining access to the internet itself.

BOAI 2002

Det är lätt att se det idealistiska synsättet i den här deklARATIONEN, och de såväl framåttänkande som rättfärdiga tankarna som ligger bakom. Libre Open Access förespråkas redan i detta tidiga initiativ, och det går att utläsa en vilja att forskning

ska vara helt fri. Men vilket är då det problem som de försöker lösa genom att implementera Open Access?

BOAI uppmanar alla intresserade institutioner och individer att ta bort barriärerna som tidigare har funnits för vetenskapliga artiklar - både pris- och rättighetsbarriärer - och på detta sätt implementera ett nytt sätt att få tillgång till kunskap och information.

Genom att påpeka den stora allmännyttan som fri tillgång till kunskap och information skulle innebära för samhället i stort, pekas automatiskt den dåvarande icke-fria tillgången till detsamma ut som problemet. De "barriärer", som i sig kan anses vara ett problematiserande ord, som utpekas är standarden att behöva betala för att läsa vetenskapliga artiklar, samt de upphovsrättsliga hinderna för att få använda sig utav litteraturen på ett fritt sätt. Med det här initiativet har alltså en problematisering kring den kommersiella sidan av vetenskaplig publicering och de upphovsrätter som automatiskt tilldelas författarna skapats.

Haider (2018) menar att om bristen på tillgång till vetenskapliga texter är en problematiserande faktor inom BOAI, så kan man ta det till en än högre nivå. Det faktum att BOAI förespråkar att vi ska "lay the foundation for uniting humanity in a common intellectual conversation and quest for knowledge" (BOAI 2002), skapar problematiseringen att detta inte har hänt än. Lösningen på detta ska då vara att ta bort barriärerna och lita på villigheten hos forskare att ge bort sitt arbete gratis (Haider 2018, s.20).

The Bethesda Statement i sin tur skrevs under ett möte i april 2003, och hade som syfte att inom det biomedicinsvetenskapliga fältet diskutera vilka steg som ska tas för att så snabbt och effektivt som möjligt göra vetenskapliga texter till Open Access.

The scientists who perform research and the professional societies that represent them have a great interest in ensuring that research results are disseminated as immediately, broadly and effectively as possible. Electronic publication of research results offers the opportunity and the obligation to share research results, ideas and discoveries freely with the scientific community and the public.

Bethesda Statement 2003

Redan i det här korta utdraget går det att identifiera flera problematiseringar som skapas; det går inte tillräckligt snabbt, det sprids inte tillräckligt brett, och man har

hittills inte tagit hänsyn till “the obligation” att publicera dessa viktiga texter fritt tillgängligt för alla.

The Bethesda Statement definierar Open Access i två punkter (Bethesda Statement 2003):

1. Författaren/författarna och upphovsrättsinnehavaren/havarna ger rätten till alla användare att få tillgång till, kopiera, använda, distribuera, skicka vidare och uppvisa den vetenskapliga texten offentligt. Vidare får man som användare bearbeta texten och lägga upp den i digitala kanaler, så länge originalförfattaren/författarna tillkännages. Man får även göra ett lågt antal kopior för personligt användande.
2. En komplett kopia av texten och av ovanstående överlåtande av rättigheter till användarna ska föras in i ett repositorium direkt vid publikation, vilket ska finnas antingen vid en akademisk institution, en forskningsinstitution, en statlig myndighet, eller en annan väletablerad organisation som strävar mot Open Access och långsiktig arkivering.

The Bethesda Statement poängterar även att Open Access i deras definition ska ses som individuella texter, och behöver inte nödvändigtvis hänvisa till förlag eller tidskrifter.

I oktober 2003 så kom The Berlin Declaration ut, och uttryckte att detta skedde med inspiration från de två tidigare initiativen som har tagits upp här; BOAI och The Bethesda Statement. De citerar de två punkterna i The Bethesda Statement i sin definition av Open Access, och tillägger: “we define open access as a comprehensive source of human knowledge and cultural heritage that has been approved by the scientific community” (Berlin Declaration 2003). The Berlin Declaration utökar också det som de anser ska ingå i Open Access – då de tidigare initiativen i första hand har refererat till vetenskapliga artiklar, inkluderar The Berlin Declaration även “raw data and metadata, source materials, digital representations of pictorial and graphical materials and scholarly multimedia material” (Berlin Declaration 2003).

De underliggande antagandena som ligger bakom problemskapandet i BBB får anses vara att allmänheten, läsarna av den vetenskapliga texten, helst inte vill betala för något som har givits bort “gratis” av forskarna, samt det faktum att alla

människor ska kunna ta del av en enkel kunskaps- och informationsinhämtning. Suber (2012) påpekar att det är en gammal tradition att författare till vetenskapliga texter inte tar betalt för att dela med sig av dem. Intresset hos forskare ligger istället i att folk läser vad de har kommit fram till, och att deras arbete har någon slags inverkan – det är så de för sina karriärer framåt (Suber 2012, s.12).

Liksom BOAI, påpekar The Bethesda Statement att de strävar efter att vetenskapliga texter ska “promote the creation and dissemination of new ideas and knowledge for the public benefit” (Bethesda Statement 2003), och menar alltså att vetenskapliga texter ska anses vara en allmännytta. The Bethesda Statement utvecklar detta med att säga att målet med att publicera sina forskningsresultat endast är uppnått till hälften om det inte publiceras med så bred spridning som möjligt. Vidare uttrycker de att de kommer att anse att de forskare som har publicerat Open Access har gjort en “service to the community” (Bethesda Statement 2003), och att detta kommer att spela en roll i framtida ansökningar om jobb, befordran och finansiering.

Underliggande antaganden kring internet som ett sätt att sprida kunskap är att det ska gå snabbt och ska hända på ett globalt plan. BOAI nämner detta tidigt i dokumentet:

The new technology is the internet. The public good they make possible is the world-wide electronic distribution of the peer-reviewed journal literature and completely free and unrestricted access to it by all scientists, scholars, teachers, students, and other curious minds.

BOAI 2002

Utöver att förklara varför Open Access är något att sträva efter, rekommenderar BOAI två strategier för att uppnå det önskvärda resultatet:

1. Självarkivering (*self-archiving*): Detta refererar till en önskan att forskare “arkiverar” sina vetenskapliga texter i en fritt tillgänglig databas på internet. Här refereras även till ett redan uppstartat projekt, Open Archives Initiative, som har som mål att utveckla och främja “interoperability standards that aim to facilitate the efficient dissemination of content” (Open Archives), och en vilja att flera ska anpassa sig till dessa standarder för enklare kunskaps- och informationssökningar.
2. Open Access-tidskrifter: BOAI vill att forskare ska kunna starta upp rena Open Access-tidskrifter, där allt innehåll ska vara fritt tillgängligt och

upphovsrätterna ska vara begränsade. Eftersom det inte ska finnas några prisbarriärer inom dessa tidskrifter, kommer de även med förslag på hur de istället ska kunna finansieras; bland annat genom stiftelser, regeringar, universitet, institutioner, välgörenhet, och bidrag från forskarna själva.

Självarkivering var det mest omtalade steget i BOAI efter att initiativet publicerats. Frederick J. Friend (2005) påpekar att många universitet var snabba på att ta det här steget, och skapade så kallade repositorium, eller institutionella arkiv, på institutionernas hemsidor, där forskare antingen ombads eller tvingades ladda upp kopior av deras arbete (s.244).

Inom traditionell publicering överlåter författarna sin upphovsrätt till förlagen, som i sin tur ger författarna tillgång till de redaktionella tjänsterna, såsom distribuering och marknadsföring. Förlagen säljer sedan innehållet, och tar ut vinst (Glusho & Shoyama 2015, s.8) Lal (2008) påpekar att som kommersiella aktörer har förlagen all rätt att försöka gå med vinst. Kritiken som kom i och med att Open Access blev allt större var hur vinsten då användes i spridningen av vetenskapliga texter (s.69). Problemrepresentationen i BBB kan anses visa på att dessa vinster inte är rättfärdigade när det nu har tillkommit alternativ på marknaden, och i strävan efter fri vetenskap och en tro på att alla människor ska ha rätt till den så blir de kommersiella aspekterna i vetenskaplig publicering problematiserade.

I BOAI påpekar de att trots att förhoppningen är att kostnaderna för vetenskaplig publicering ska gå ner med hjälp av Open Access, så inser de att det inte är kostnadsfritt. De följer heller inte upp detta i någon större utsträckning, utan pekar bara på onämnda experiment som har gjorts i frågan och som har uppnått önskvärda resultat. Vidare påpekar initiativet att nya ekonomiska modeller och finansieringsmekanismer behöver arbetas fram, och att detta då kommer att minska kostnaderna för alla inblandade. De avslutar med att säga att “the significantly lower overall cost of dissemination is a reason to be confident that the goal is attainable and not merely preferable or utopian” (BOAI 2002).

BOAI tar dock upp på vilka som de anser att finansieringsansvaret bör ligga, åtminstone i relation till rena Open Access-tidskrifter. Som redogjort för ovan så anser de att exempelvis stiftelser, regeringar, universitet, institutioner och välgörenhetsorganisationer ska bära den ekonomiska bördan. De nämner även författarna själva som möjliga finansiärer, men ordvalet de använder - “or even

contributions from the researchers themselves” (BOAI 2002) - får det att låta som om detta kan vara en sista utväg. Just den här finansieringsformen är dock idag den vanligaste inom Open Access, *author-pays* - dock vanligtvis med finansiell hjälp från sina institutioner eller forskningsorganisationer.

Även The Bethesda Statement tar upp de förändrade kostnaderna som kommer med Open Access-publicering, och menar att även om dessa i slutändan kommer att bli mindre, inser de svårigheterna i att kostnaderna förflyttas till forskarna, såväl som att förlagen kommer att lida av mindre intäkter. Redan året efter att BOAI publicerades, verkar Open Access-rörelsen alltså ha kommit till insikten att det är forskarna och deras institutioner som kommer att behöva stå för kostnaderna av publicering, och med detta insett svårigheterna. De andra alternativ som BOAI kom med i sin deklARATION, såsom välgörenhetsorganisationer, stiftelser och regeringar, är till synes bortglömda inom det här initiativet.

I The Berlin Declaration påpekas återigen insikten av att Open Access förändrar publiceringsprocessen och kostnaderna av denna, och att detta medför svårigheter. Inte heller här ser vi några lösningar, utan endast en vilja att hitta dem.

Open Access ska alltså vara lösningen på det problem som har skapats kring kostnaderna för såväl vetenskaplig publicering i sig, och för läsare som vill ta del av vetenskapliga texter. Inom BBB finns inga konkreta förslag för hur problemet ska lösas, mer än att nya modeller behöver arbetas fram. Det verkar ligga ett underliggande antagande om att digital publicering är billigare än traditionell publicering, men inga utvecklande tankar kring för vem det blir billigare och vem som kommer att lida av att det blir det.

Om vi refererar till Bacchis femte fråga, så kan de traditionella förlagen anses vara de som tar störst effekt av detta. Dessa är kommersiella företag som förlitar sig på en viss inkomst som kommer med att de tar betalt för att allmänheten ska få läsa de texter som de har köpt in. Tystnaden kring att vinsterna försvinner för förlagen i BBB ger en effekt av att de traditionella förlagen är något som de arbetar emot, och därför är de en del av problemet.

Språket som används i The Berlin Declaration förkastar dock inte förlagen helt och hållet, utan inkluderar traditionell publicering på ett sätt som inte gjorts i vare sig BOAI eller i The Bethesda Statement. Genom att påpeka att nya möjligheter

inom spridning av vetenskapliga texter har tillkommit i och med internet, och att dessa kan ske “not only through the classical form but also and increasingly through the open access paradigm” (Berlin Declaration 2003), så hålls dörren till viss del fortfarande öppen för de traditionella förlagen – åtminstone under en tid.

I både BOAI och The Berlin Declaration kan det identifieras en tystnad kring kostnaderna av publiceringen; hur gör fattigare länder som inte har tillgång till de resurser som vi har här? I många länder har universitet och institutioner inte råd att finansiera sina forskares publiceringar, och därmed läggs bördan av finansieringen på författarna själva, vilket BOAI som sagt verkar anse vara sista utvägen. Om dessa då inte kan betala, så kan de alltså inte publicera Open Access, och måste då istället gå till traditionella förlag för att kunna sprida sin forskning. I BBBs problemrepresentation ses detta dock som icke-önskvärt, då traditionella förlag har blivit en del av problemet, och i förlängning blir även de forskare som inte har råd att publicera Open Access problematiserade.

The Bethesda Statement tar å andra sidan kort upp det faktum att fattigare länder kommer att lida av att kostnaderna förflyttas på det här viset. De föreslår att de Open Access-modeller som kräver betalning av forskarna för att få publicera, ska sänka de finansiella kraven för forskare med ekonomiska svårigheter, speciellt för de från fattigare länder.

4.2 The Finch Report

År 2012 så kom rapporten *Accessibility, sustainability, excellence: how to expand access to research publications*, mer vanligt kallad The Finch Report, ett brittiskt initiativ som arbetades fram av representanter från såväl universitet, forskningsfinansiärer, förlag, och bibliotek. De uttrycker sitt syfte så här:

The issue we are addressing, therefore, is how to expand and improve access to research publications for the benefit of all who have a stake or an interest in research and its results. Barriers to access – particularly when the research is publicly-funded – are increasingly unacceptable in an online world: for such barriers restrict the innovation, growth and other benefits which can flow from research.

Finch Group 2012, s.5

Syftet pekar alltså till att alla medborgare ska ha gratis tillgång till forskning och dess resultat. Detta menar the Finch Report kommer att (Finch Group 2012, s.5):

- öka ansvar och transparens, såväl som allmänhetens engagemang inom forskning
- på ett mer ingående sätt koppla ihop forskning och innovation, till fördel för policyskapare och ekonomisk tillväxt
- öka effektiviteten inom forskning genom att ge snabbare tillgång till större mängd tidigare forskningsresultat, och även använda sig utav senaste digitala redskap för att organisera, bearbeta och analysera
- öka avkastningen hos investeringar som har gjorts inom forskning, speciellt investeringar gjorda med offentliga medel

The Finch Report pekar även på vad de anser vara anledningarna till att utvecklingen av Open Access inte har gått så snabbt som många har önskat. För det första så menar de att det finns intressen hos de olika representanterna inom det vetenskapliga publiceringsfältet som krockar – medan förlagen vill upprätthålla hög kvalitet inom sina tjänster och därmed behöver erhålla hög inkomst, så vill finansierare fokusera på maximal påverkan av forskningen som de finansierar. Vidare så vill universiteten hålla kostnaderna nere, samtidigt som de vill ha höga forskningsintäkter, och slutligen så vill forskarna själva att publiceringen av deras material ska gå snabbt och effektivt med hög påverkan och kreditering för deras arbete.

För det andra så finns det risker för alla inblandade intressenter. Övergången från en väl utvecklad process inom forskningskommunikationen till något nytt skrämmer många. Högre kostnader och lägre intäkter, såväl som möjlig inverkan på kvaliteten av forskningsresultaten ses som potentiella risker.

Vidare så vill The Finch Report påpeka att initiativ som sker inom Open Access måste ske med ett internationellt tänk. Eftersom vetenskaplig publikation, speciellt den digitala varianten, måste ses ur ett internationellt perspektiv, så räcker det inte om endast ett eller två länder inför förändringar inom den vetenskapliga publiceringen.

Sist men inte minst så är tanken på de nya ekonomiska processerna ett hinder för många. Övergången till Open Access innebär också att de allra flesta kommer att finansiera publikationerna med så kallade APCer (Article Processing Charge), istället för att inkomsterna kommer med prenumerationskostnader. Innan det finns ordentliga ekonomiska modeller på plats, så kommer dessa två inkomsttyper existera sida vid sida. The Finch Report rekommenderar att ökad finansiering från

den brittiska regeringen ska ges, för att på det sättet göra överlappningen enklare, och bidra till att vetenskapliga institutioner ska ha tillgång till så mycket vetenskapligt material som möjligt. Den brittiska regeringen var, efter rapporten kom ut, helt för arbetet med Open Access, och gjorde 10 miljoner pund tillgängliga för 30 olika universitet i landet för att göra övergången enklare - en summa som bland andra Hall (2012) ansåg vara otillräcklig (s.243-244). Michael Jubb (2014) såg mer positivt på siffran, men påpekar också att större delen av de pengar som går till forskningsmedel kommer i klumpsummor som ska finansiera såväl forskning, lokaler, bibliotek och löner. Därför blir APC-kostnaderna som universiteten i många fall får betala en extra ekonomisk börda, och skulle behöva sitt eget finansieringsflöde (Jubb 2014, s.14).

En rekommendation som The Finch Report kommer med är att nya policyer ska skapas där Open Access-publicering – i såväl rena Open Access-tidskrifter som i hybrid-tidskrifter - ska vara normen, med finansiering av APCer. För att detta ska fungera så vill The Finch Report också följa The Wellcome Trust's rekommendationer för vad som behöver göras; de påpekar dock att det är viktigt att identifiera de olika förhållandena som förekommer i de diverse finansieringskällorna, och utöver detta skapa effektiva modeller för enklare Open Access-publicering.

APCer var, och är, en väldiskuterad modell, som långt ifrån alla ställer sig bakom. Fattigare länder är de som kan anses ta den största smällen av en modell där betalningsbördan läggs på forskare och deras institutioner, då det försvårar publiceringen för de som inte har råd. Ett uttalande från *Review of African Political Economy* ställer sig exempelvis emot The Finch Reports tankar kring APCer:

The potential gains of OA are fatally undermined by the 'pay to publish' principle that underlies 'gold' models of open access, recommended by the Finch Report in 2012 and endorsed by the UK government and its research councils. Gold models, while claiming to achieve open access to academic research, serve in practice to entrench academic inequality between and within nations; squander research funding on new publishing fees; and prop up an archaic and ultimately unsustainable model of academic publishing.

ROAPE 2013, s.177

Den ojämlikhet som påtalas refererar till det faktum att det blir en ekonomisk fråga om vilken forskning som kan publiceras Open Access, och kommer alltså i längden att skapa större problem inom fältet för vetenskaplig kommunikation.

Som Jutta Haider (2018) påpekar, finns det flera problematiseringar i The Finch Report som har Open Access som lösning: att forskning inte är tillräckligt transparent och inte tar tillräckligt med ansvar, att innovation inte är tillräckligt lättillgängligt, otillräcklig avkastning efter forskningsinvesteringar och följaktligen bidrar det inte tillräckligt till den ekonomiska tillväxten (Haider 2018, s.23).

The Finch Report har en snällare syn på förlagens roll inom vetenskaplig publicering än vad som gick att utläsa i BBB. Å ena sidan så vill de, liksom BBB, jobba för att Open Access ska bli normen, och detta i sig problematiserar de traditionella förlagens arbetssätt. Å andra sidan så avskrivs inte förlagen helt och hållet, utan prisas till viss del genom att påpeka att traditionell publicering garanterar kvalitetssäkrat innehåll och vidare att de “make a significant contribution to the British economy, to export earnings, and [...] to the performance and standing of the UK research community” (Finch Group 2012, s.15). De menar dock slutligen att då ingen organisation kan ha råd med att betala för alla prenumerationsbaserade tidskrifter, så anses Open Access vara det bästa för den vetenskapliga kommunikationen. Trots att The Finch Report alltså erkänner att de traditionella förlagen bidrar med mycket, blir de även här en del av problemrepresentationen.

Effekten av detta, som Steven Hall (2012) påpekar, är att den primära kundgruppen för förlagen skiftas från de tidigare betalande biblioteken och läsarna till författarna och forskningsfinansiärerna som nu kommer att stå för publiceringskostnaderna genom APCer (Hall 2012, s.243).

Steven Hall uttrycker även den oro som många forskare kände efter att rapporten släpptes:

‘Does the journal offer an open access publication model acceptable to my funding body? What is its APC? Is its licence CC-BY? If it doesn’t offer the APC model will it allow deposit of my paper in my institutional repository within six months? If so, which version of the paper? Will it undertake the deposit for me? If I don’t have research funding will my university still pay the APC?’ This all assumes that sufficient funding is provided through the publication fund. If not, and if instead there is competition for scarce funds, what will researchers have to do to ensure that their papers are published? These questions all assume a single author. How will they be answered if there are multiple authors, with multiple funding sources coming from different countries, with quite different policies on publication, copyright and re-use?

Hall 2012, s.244

En annan problemrepresentation som går att utläsa i rapporten är att Open Access-rörelsen med några år på nacken fortfarande går för långsamt fram:

But in the rapidly-developing online environment they want more: online access free at the point of use to all the nearly two million articles that are produced each year, as well as the publications produced in the past; and the ability to use the latest tools and services to analyse, organise and manipulate the content they find, so that they can work more effectively in their search for new knowledge. Better, faster communication can bring better research.

Finch Group 2012, s.4

De menar att detta till stor del beror på en ovilja att ta risker. Flera risker identifieras i rapporten, men även om de förklarar varför Open Access ändå är att föredra, så finns inte heller här konkreta lösningar på hur de olika intressenternas oro ska bemötas. Rapporten poängterar att flera kommer att ta effekt av den utveckling som de strävar efter, eftersom att intressen alltid kommer att krocka i frågan om vetenskaplig publicering.

En farhåga som flera hade, enligt Hall, efter att The Finch Report kom ut, var hur man skulle säkra kvaliteten på de vetenskapliga texterna. Rapporten tog upp hur detta var en av de viktigaste fördelarna med traditionell publicering, men tar inte upp hur detta ska fungera inom Open Access-publicering. Det fanns en oro inom det vetenskapliga fältet att med finansieringen genom APCer så skulle författare som inte hade stora forskningsbudgetar till sitt förfogande välja det billigaste alternativet, och därmed kanske stå över peer review-processen innan publicering. Farhågan var att de istället skulle förlita sig på att det skedde senare – ett system som år 2012 inte var välutvecklat nog att vara tillförlitligt (Hall 2012, s.244).

Viktigt att poängtera är att The Finch Report är skriven av och för det brittiska folket, men att rapporten menar att resten av världen måste ta liknande steg mot Open Access-publicering för att det ska kunna ha någon större påverkan. Det understryks i en artikel av Michael Jubb (2014) som var sekreterare i Finch Group, där han påpekar att Storbritannien inte kan skapa en global Open Access-övergång själva. Han fortsätter med att säga att det har förekommit samtal mellan andra internationella parter sedan rapporten kom ut (exempelvis the European Commission, Science Europe och the Global Research Council) där det upptäcktes att många av de andra parterna stödde grön Open Access, vilket gjorde att Storbritannien, som å sin sida stödde guld Open Access, föll i otakt med resten av världen (Jubb 2014, s.12-13). Effekten blir att rapporten lägger ansvar på resten av världen att ta liknande steg för en snabbare och mer effektiv övergång till Open Access.

Steven Hall (2012) skriver att det finns de som anser att bibliotekarier och bibliotek på många sätt kommer att bli överflödiga när Open Access tar över, då all information går att tillgå från hemmet. Hall håller dock inte med, men påpekar ändå att biblioteken i och med omkastningen av vem som finansierar vad, kommer att ha betydligt mindre budgetar att röra sig med (Hall 2012, s.244). Detta är inte heller något som the Finch Report tar ställning till.

4.3 OA2020

OA2020 är ett internationellt initiativ som av egen utsago bygger vidare på the Berlin Declaration, och har som syfte att på ett så storskaligt vis som möjligt implementera Open Access inom vetenskaplig publicering. Initiativet grundades under the 12th Berlin Open Access conference 2015, en konferens som anordnas av Max Planck Society och även var början på The Berlin Declaration. OA2020 delar upp sitt syfte i tre punkter (OA2020 2021a):

- De vill omvandla en majoritet av dagens prenumerationsbaserade tidskrifter till Open Access, och vill samtidigt stötta uppkomsten av nya, renodlade Open Access-tidskrifter.
- De vill konvertera de ekonomiska resurser som idag går till prenumerationer till finansiering av Open Access-publicering, och på detta vis upprätthålla olika typer av affärsmodeller inom Open Access. De vill i och med detta omorganisera underliggande pengaflöden, införa större transparens, och införa mekanismer som ska hålla publiceringskostnaderna nere.
- De vänder sig till alla aktörer som har att göra med vetenskaplig publicering, men specifikt till universitet, forskningsinstitutioner, finansiärer, bibliotek, och förlag. De uppmuntrar att alla aktörer samarbetar för att göra övergången till Open Access så snabb och effektiv som möjligt, detta till fördel för hela den vetenskapliga världen och allmänheten i stort.

Även detta initiativ problematiserar de traditionella förlagen genom att ifrågasätta deras “inherent deficiencies in terms of access, cost-efficiency, transparency, and restrictions of use” (OA2020 2021a). Lösningen tycks vara klar med införandet av Open Access, och de uppmuntrar dessutom olika modeller i form av nya Open Access-plattformar, arkiv och repositorium. Medan de säger att “[e]very strategy

that is designed to increase the amount of openly accessible research articles is laudable” (OA2020 2021c), så menar de även att det tar längre tid att gå den gröna vägen, och grön Open Access påverkar heller inte nödvändigtvis de traditionella förlagens betalväggar. De menar därför att de primärt “tackles the publisher’s market power head-on by focusing its efforts on rapidly changing the economic models behind scholarly communications” (OA2020 2021c), och verkar alltså för tillfället föredra guld Open Access.

Ralf Schimmer (2017) från Max Planck Digital Library menar dessutom att Open Access-rörelsen innan OA2020 har fokuserat på att sprida medvetenhet kring frågan, och att försöka leda forskarna till Open Access. Han menar vidare att det nu istället är dags att leda Open Access mot forskarna, och alltså attackera den prenumerationsbaserade publiceringsprocessen i sig (Schimmer 2017, s.7). Detta skapar ännu en problematisering: Open Access-rörelsen behöver ställas på sin spets och ändra fokus.

Det är i andan av att ändra på hela publiceringsprocessen som OA2020 introducerar så kallade *transformative agreements*, som sker genom att bibliotek och förlag jobbar tillsammans för att de budgetar som funnits till prenumerationer ska läggas på Open Access-publicering istället. De förklarar dessa överenskommelser mer detaljerat:

“Transformative agreement” is an umbrella term describing those agreements negotiated between institutions (libraries, national and regional consortia) and publishers in which former subscription expenditures are repurposed to support open access publishing of the negotiating institutions’ authors, thus transforming the business model underlying scholarly journal publishing, gradually and definitively shifting from one based on toll access (subscription) to one in which publishers are remunerated a fair price for their open access publishing services.

ESAC

Om man ser till Bacchis femte fråga kring vilken effekt problemrepresentationen kan tänkas ha, är dessa *transformative agreements* en klar förändring sedan tidigare initiativ. Då problematiseringen kring att Open Access-rörelsen behöver bli mer påtaglig inom publiceringsprocessen, och inte endast förlita sig på att forskare vänder sig till Open Access-plattformar, så blir *transformative agreements* det steg man tar för att lösa problemet. Genom att vända sig till förlagen själva och diskutera fram överenskommelser, så kommer detta att ha effekt på hela publiceringslandskapet desto fler förlag som ansluter sig.

Samberg et al. (2018) påpekar dock att missförstånd har uppstått kring OA2020, då ett policydokument från 2015 av Max Planck Digital Library (MPDL), som är en central del av Max Planck Society, släpptes och förespråkade för att resurser redan finns för att konvertera finansiering av vetenskaplig publicering från prenumerationer till APCer. Då detta dokument ofta citeras i samband med OA2020, så har det skapat missuppfattningar kring att även initiativet förespråkar finansiering genom APCer (Samberg et al. 2018, s.86).

Faktum är dock att även om OA2020 själva inte nämner något om APCer, så hänvisar de till det dokument (kallat för "White Paper") som gavs ut av Max Planck Digital Library, och som också förespråkar APCer genom att säga:

We firmly believe that a large-scale transformation of the underlying business model of scientific journals is possible at no financial risk. Our own data analysis shows that there is enough money already circulating in the global market – money that is currently spent on scientific journals in the subscription system and that could be redirected and re-invested into open access business models to pay for APCs.

Schimmer, Geschuhn & Vogler 2015, s.4

Eftersom OA2020 aktivt hänvisar till dokumentet så kan man anta att det har en viss bäring på initiativet i sig självt. I dokumentet anspelas det dock också på APCerna som finns idag inte är helt i sin ordning, då de hoppas att de ska bli "eventually rather more stratified than article processing charges [...] as we know them today" (Schimmer et al. 2015, s.2).

4.4 Plan S

Plan S är det initiativ som cOAlition S skapade år 2018, och implementerade år 2021. cOAlition S är ett samarbete mellan en grupp forskningsfinansiärer, europeiska och internationella organisationer och välgörenhetsstiftelser, och de har även fått stöd från såväl European Commission som European Research Council. De förklarar sitt syfte så här:

With effect from 2021, all scholarly publications on the results from research funded by public or private grants provided by national, regional and international research councils and funding bodies, must be published in Open Access Journals, on Open Access Platforms, or made immediately available through Open Access Repositories without embargo.

Plan S 2022a

Utöver detta övergripande mål så framlägger Plan S även tio stycken tilläggande principer (Plan S 2022b):

1. Upphovsrätten ska ligga kvar hos författaren/författarna eller deras institutioner, men texten ska publiceras under en öppen licens; helst under en Creative Commons-licens (CC BY)
2. Finansiärerna ska ha ordentliga kriterier och krav på plats för att försäkra kvaliteten hos de Open Access-plattformar som används
3. Om kvaliteten sviktar hos de Open Access-plattformar som finns så ska stöd och incitament ges åt dessa från finansiärerna
4. Om publiceringsavgifter finns så ska dessa betalas av finansiärerna eller av forskningsinstitutionerna
5. Olika affärsmodeller inom Open Access-publicering ska stöttas. Om det finns publiceringsavgifter så ska dessa vara transparenta, så att såväl finansiärer som allmänheten kan se vad de används till och om de är rättfärdigade
6. Regeringar, universitet, forskningsorganisationer, bibliotek och akademier uppmuntras att justera sina policys och praxis till varandra; detta för att försäkra transparens
7. Dessa principer ska gälla för all vetenskaplig publicering, men det erkänns att processen kring monografier och utdrag ur böcker kan ta längre tid och behöver sin egna tillämpning
8. En form av Open Access-publicering som inte stöttas är hybridmodellen. Det är dock tillåtet att finansiera en sådan publicering, om publikationen befinner sig i en övergångsperiod mot ren Open Access
9. Finansiärerna ska övervaka efterlevnaden av dessa principer hos förmånstagarna
10. När finansieringsbeslut ska tas så ska finansiärerna uteslutet titta på de inneboende meriterna hos den vetenskapliga texten, och inte ta i akt vare sig publiceringsform, impaktfaktorer, eller förlag

Det finns tre vägar att gå om man är finansierad av någon inom cOAlition S: författaren/författarna kan publicera på en ren Open Access-plattform, och då finansieras publiceringsavgiften av cOAlition S; författaren/författarna kan publicera i en prenumerationsbaserad tidskrift, och samtidigt publicera i ett öppet institutionellt arkiv, dock utan finansiell hjälp från cOAlition S under hybridmodellen; sist men inte minst så kan författaren/författarna publicera i en prenumerationsbaserad tidskrift som är i övergång till ren Open Access – om tidskriften har en så kallad *transformative arrangement* med cOAlition S, så kan det bli finansierat. Vilken väg man än väljer att ta så måste publikationen vara öppen och fri direkt, under en öppen licens (exempelvis Creative Commons).

För att säga något om dessa *transformative arrangements* så innebär dessa i princip att under ett övergångsstadium så kan prenumerationsbaserade tidskrifter användas om de har gått med på att gå över till ren Open Access. Plan S identifierar tre strategier som dessa tidskrifter kan ta.

- *Transformative agreements*: cOAlition S tar här ett blad ur OA2020s bok och vill på ett systematiskt sätt ta finansiering som tidigare har gått till prenumerationsbaserad publicering och avsätta denna till Open Access-publicering istället. De vill att dessa överenskommelser ska ske på ett globalt plan, och uppmuntrar bland annat institutioner att implementera detta.
- *Transformative model agreements*: Detta gäller i första hand mindre och medelstora publikationer som ännu inte har någon plan på att gå över till Open Access. cOAlition S vill i dessa fall hjälpa att utveckla affärsmodeller som kan fungera i övergångsstadiet.
- *Transformative journals*: cOAlition S vill också hjälpa till att utveckla potentiella ramverk för tidskrifter som vill gå över till ren Open Access, där prenumerationskostnaderna gradvis går över till endast publiceringskostnader för författaren/författarna och deras institutioner, och på detta sätt undvika dubbel betalning.

Dessa speciella omständigheter som uppenbaras under övergångsperioden kommer dock endast att finansieras fram till och med den 31:a december 2024, då cOAlition S verkar anse att övergångsperioden ska vara över.

Utöver detta kommer cOAlition S övervaka prissättningen för publiceringsavgifterna, både för de som sker under *transformative arrangements*, och för de som sker i rena Open Access-tidskrifter. De kräver även total transparens när det kommer till kostnaderna, med anledning av att de alltid ska vara rättfärdigade och aldrig bli onödigt höga. Individuella finansiärer inom cOAlition S har rätt att sätta ett tak för hur mycket de är villiga att betala i publiceringskostnader, och detta kan även komma att bli en standard för alla cOAlitions S's finansiärer i framtiden.

Trots att det idag inte är ett övergripande krav från finansiärerna, påpekar Plan S att det uppmuntras starkt att alla publikationer som är finansierade av cOAlition S ska föras in i ett repositorium. Många av finansiärerna har själva infört detta som krav för deras egna förmånstagare.

Ett problem som identifieras i Plan S är att finansiärer kan stöta på problem när författare är finansierade från olika håll – exempelvis att ett samarbete innehåller författare som inte är finansierade av någon från cOAlition S. De har ingen övergripande lösning på detta i dagsläget, men påpekar att de aktivt strävar efter att jobba med många av världens stora forskningsfinansiärer och att de hoppas på en global justering till Plan S's egna riktlinjer.

Plan S är det mest drastiska av initiativen som jag har studerat inom ramen för den här uppsatsen. Problemrepresentationen kan alltså anses vara att de steg som har tagits inom Open Access-rörelsen hittills inte har varit tillräckliga, och man vill nu lösa detta genom att införa större förändringar än de som vi har sett innan. Medan andra initiativ, såsom de inom BBB, har uttryckt att de vill att Open Access ska ske direkt och utan embargo perioder exempelvis, så är detta något som inte har efterlevts om den gröna modellen har använts. Plan S verkar anse att detta är ett problem, och vill alltså införa mandat kring att Open Access ska ske direkt.

Trots att Plan S säger sig stötta olika modeller inom Open Access-publicering, så är de det enda initiativ som studerats i den här uppsatsen som direkt motsätter sig hybridmodellen på ett tydligt sätt. De uttrycker sig såhär i saken:

cOAlition S urges individual researchers, research institutions, other funders, and governments not to financially support 'hybrid' Open Access publishing when such fees are not part of transformative arrangements. cOAlition S emphasises that the individual cOAlition S members are not obliged to enter into transformative arrangements nor to fund publication costs that are covered by such arrangements.

Plan S 2022b

De ger ingen anledning till detta, men påpekar däremot vikten av transparens av alla publiceringsavgifter som tas, och då hybridmodellen sällan innehar en sådan transparens kring sina avgifter, så kan detta tänkas vara en anledning till motsträvigheten. Hybridtidsskrifter drar dessutom ofta redan in en inkomst via prenumerationsavgifter, gärna med hjälp av Big Deals - detta resulterar i att de inte behöver förlita sig på att få in många Open Access-artiklar, och kan därmed sätta högre pris på sina APCer. Detta betyder att den genomsnittliga kostnaden för APCer inom hybridmodellen är markant högre än densamma för rena Open Access-tidsskrifter (Lund & Zukerfeld 2020, s.166), och de traditionella förlagen kan alltså dra in stora vinster från flera olika håll. Utöver detta så finns det en förväntan från biblioteken att prenumerationskostnader ska sänkas när det finns en viss andel Open Access-artiklar i en hybridtidsskrift. Detta blir tyvärr inte alltid fallet – Lund och Zukerfeld (2020) kallar det för “double dipping”, då biblioteken får betala dubbelt genom att betala för vissa artiklar två gånger; genom prenumerationer av Big Deals och de Open Access-artiklar som kan tänkas ingå men redan har betalats för via APCer. De påpekar även att detta fenomen kan vara svårt att bevisa (s.167). En annan anledning är förstås att Plan S vill att alla vetenskapliga publiceringar ska vara Open Access, och då hybridmodellen innebär att endast enstaka texter i en tidsskrift öppnas upp, så ska dessa inte stöttas.

Henrik Urdal (2018) menar att Plan S kommer att få stora, oförutsägbara konsekvenser, och pekar på det faktum att de institutioner som inte har interna budgetar för sin forskning och således förlitar sig på officiella kanaler för att få finansiering, kommer att vara tvungna att publicera sina bästa forskningsresultat i mindre kvalitetssäkrade tidsskrifter. Oron över att Open Access-tidsskrifter inte är tillräckligt kvalitetssäkrade är gammal, och har diskuterats länge. Plan S tar upp det faktum att ansvaret för att försäkra att tidsskrifterna har tillräckligt hög kvalitet ska ligga på finansierarna, och att de tidsskrifter som inte möter kraven ska få hjälp med detta. Urdal pekar dock speciellt på den forskning som sker inom samhällsvetenskaperna och humaniora, då dessa är de fält där Open Access inte har upprättat tillräckligt bra tidsskrifter än (Urdal 2018). Det är även inom just de här fälten som kritiken mot Plan S har varit som mest utbredd (Johnson 2019, s.3).

Alternativet för publicering inom samhällsvetenskaperna och humaniora har tidigare varit att publicera under grön Open Access, alltså i ett institutionellt eller disciplinärt Open Access-arkiv (Suber 2012, s.54). Då Plan S kräver att det inte ska finnas några embargo-perioder, vilket har varit vanligt inom sådan publicering,

så blir dock även detta ett problem. Urdal menar även att det mål som större delen av forskningsvärlden jobbar mot - det vill säga att utmärka sig internationellt och publicera sin forskning i de största, mest välsedda tidskrifterna - kommer helt att stoppas med det mandat att publicera Open Access som kommer med Plan S (Urdal 2018). Även Holbrook (2019) skriver om detta, och tillägger även att impaktfaktorer som länge varit viktiga i forskares karriärer kommer att påverkas:

Plan S hopes to flatten the hierarchy of scientific journals that drives researchers to seek publication in a handful of highly prestigious journals. Researchers care about where they publish, we are told by Plan S advocates, only because they are evaluated on the basis of the Journal Impact Factor (JIF). Plan S promises to eliminate the JIF, and because everything will be available for free, it will not matter where researchers publish. The current gap that separates more and less prestigious journals will disappear, and all knowledge will become part of one big commons, openly available to everyone.

Holbrook 2019, s.28

Detta är ännu en utveckling där Plan S skiljer sig från sina föregångare. Tidigare har det varit ett vanligt argument för Open Access att texterna har möjlighet att spridas till en bredare publik, och därmed uppnå en högre impaktfaktor. Suber (2012) menar exempelvis att "OA journals share the author's interest in maximizing impact by maximizing distribution and reuse rights" (Suber 2012, s.129). Å andra sidan så finns det studier som har visat att Open Access-tidskrifter generellt inte blir citerade i samma grad som traditionella tidskrifter, och därmed har svårt att förbättra sina rykten och uppnå högre impaktfaktorer. Några som skriver om detta är Christian Fuchs och Marisol Sandoval (2013), som menar att Open Access-tidskrifter har blivit strukturellt begränsade i frågan om citeringsfrekvens, då dessa är underrepresenterade i databaser som Web of Science exempelvis, dit forskare ofta vänder sig för kvalitetssäkrade texter (s.432).

The International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers (STM) uttrycker liknande tankar i ett svar som släpptes till Plan S. De tror att den dramatiska vändningen som cOAlition S vill se ske kommer att inkräkta på forskares fria vilja att välja vilken publikation som de vill använda sig utav. Vidare så menar de att motståndet till hybridpublicering är prematurt, då Open Access-rörelsen fortfarande är i en övergångsfas, och innan tiden kommit att hela världen har övergått till Open Access, så har såväl grön, guld och hybridpublicering en plats i den vetenskapliga kommunikationen (STM 2018).

Med allt detta i åtanke står det klart, som Johnson (2019) också påpekar, att de traditionella förlagen måste vara villiga att samarbeta om planen ska kunna

fungera i praktiken, då de nu står för en väldigt stor del av den vetenskapliga publiceringen (s.3-4). Det finns dock en tendens i planen att helt se förbi det jobb som de traditionella förlagen faktiskt gör, och kanske hade det uppstått mindre motstånd om de var villiga att mötas halvvägs.

Vidare menar Urdal att det kommer att ha konsekvenser för arbeten med länder där de mandat som Plan S har infört inte gäller:

The stringent restrictions on how we can publish our research will have a serious deterrent effect on all international research partners that are not subject to the same restrictions. Outstanding American and German researchers will not wish to be co-authors of articles that cannot be published in leading journals. Nor will they want to be partners in projects that are subject to such requirements. Young researchers who are trying to get established will avoid research milieus that are subject to such limitations. If entire research milieus are banned from publishing in the best journals, this will undermine their ability to compete and be accepted internationally against other research milieus that are subject to different rules of play.

Urdal 2018

Som Vuong et al. (2020) också påpekar, så leder internationella samarbeten mellan forskare till större synlighet och ofta mer kvalitetssäkrad forskning (s.2). Tills dess att initiativ som Plan S är implementerat över hela världen, blir de länder som inför mandaten experiment som möjligen får lida internationellt, med tanke på att samarbeten blir svårare. Å andra sidan så kan internationella samarbeten bli räddningen för forskare från fattigare länder, då betalningen av APCer kan delas upp mellan författarna (Vuong et al. 2020, s.3).

Även Kamerlin et al. (2021) menar att Plan S undviker frågan kring hur APCerna kommer att påverka forskares publiceringsprocesser, och i längden deras karriärer. De menar att det skapar ekonomiska hierarkier, där endast de mest välfinansierade forskarna kan välja fritt var de vill publicera sina texter och resultat, och utöver detta ställer krav på tidskrifterna att bestämma om de vill publicera så många artiklar som möjligt och på så sätt få in mer pengar, eller vara selektiva och säkra på kvaliteten av det de publicerar, och då behöva öka kostnaderna på sina APCer (Kamerlin et al. 2021, s.635).

Även de strikta kriterierna kring kvalitet som Plan S kommer med har mötts med kritik, då främst av anledning av fattigare länder. Då kvalitet definitivt är något som ska strävas efter, så menar Johnson (2019) ändå att några av de kvalitetskrav som ställs på de tekniska infrastrukturerna hos förlagen kan göra det svårt för länder där dessa inte finns i samma utsträckning som i västvärlden (s.5).

Plan S går aldrig in på exakt hur problemen kring APCer ska lösas, och som Kamerlin et al. (2021) påpekar, kommer det uppstå problem i strävandet efter att hitta en harmoni mellan olika länder och finansiärer – om finansieringen till andra delar av forskningen inte ska minska exponentiellt så behöver andra modeller som tar hand om APCer tas fram (s.637). Att Plan S ändå vill jobba för diamant Open Access – alltså att kostnader för både läsare och författare slopas – kan anses vara ett steg i rätt riktning, vilket de visade genom att släppa “Action Plan for Diamond Open Access” i mars 2022. Än har vi dock inte sett hur det kommer att fungera i praktiken.

Sveriges Unga Akademi publicerade år 2018 ett öppet brev med kritik mot Plan S, där de uttrycker att initiativet kräver alltför dramatiska förändringar, och menar att de unga forskarna som har många år kvar inom sina karriärer är några som kommer att få ta konsekvenserna av vändningarna inom vetenskaplig publicering. Medan de håller med om delar av initiativet, och verkar vara för Open Access generellt, så är det korta tidsspännet som Plan S har satt för implementeringen av planen en oro för unga akademiker, då det inte finns plats för eftertanke och analys. De skriver bland annat:

The strict definition of acceptable open access and stringent requirements found in Plan S threatens to: penalize younger researchers with limited budgets; prevent them from publishing in many top journals; and create structural difficulties for potential international collaborations involving researchers outside of Europe. It is said that these issues will be addressed once the system has “flipped” to open access, but we would rather discuss them beforehand.

Sveriges Unga Akademi 2018, s.2-3

Detta är alltså en grupp som anser sig drabbas av Plan S på ett till stort del negativt vis. Suber, som trots allt är stor förespråkare för Open Access, hade liknande tankar år 2012. Han menade då att guld Open Access, som Plan S vill implementera överallt, får konsekvenser om det sker under mandat:

Green OA can be mandated without infringing academic freedom, but gold OA cannot. (More precisely, gold OA can't be mandated without infringing academic freedom until virtually all peer-reviewed journals are OA, which isn't on the horizon.)

Suber 2012, s.59

En intressant poäng som Plan S tar upp är det faktum att de vill att författaren/författarna ska behålla sin upphovsrätt över sina texter, och alltså inte ge bort denna till förlagen, vilket har varit den vanliga processen i traditionell publicering.

Som Holbrook (2019) påpekar, så förstärker detta författaren/författarnas position, medan det försvagar förlagens (s.26). Det blir dock intressant när Plan S även kräver att texterna ska publiceras under en öppen licens, helst under CC-BY, vilket i praktiken betyder att författaren/författarna ändå ger bort stora delar av rättigheterna som kommer med upphovsrätten. Därmed kan slutsatsen dras att Plan S inte i första hand vill ge författarna mer makt, utan snarare ta bort makten från de traditionella förlagen.

Om man vill spela djävulens advokat i frågan om Creative Commons-licenser, så kan man som Simone (2014) påpeka att det finns en viss märklig dynamik mellan å ena sidan författarens/författarnas juridiska rättigheter i och med upphovsrätten, och å andra sidan det faktum att man genom att använda en öppen licens lämnar ifrån sig många av dessa rättigheter (s.121). Mandatet att skriva på ett standardiserat avtal, som dessutom är framarbetat av en tredjepart, kan anses vara ett intrång av de rättigheter som planen trots allt vill ge tillbaka till författarna. Även *Review of African Political Economy* tar upp detta i sitt uttalande kring Open Access, redan under 2013, genom att påpeka att “some of the Creative Commons licenses associated with gold OA threaten the ownership by intellectuals of their ideas and work” (ROAPE 2013, s.177).

5. Diskussion

Initiativen har med tiden blivit längre och mer utvecklade, och de tycks ha haft en del tidigare kritik av Open Access i åtanke när de har utformats. Medan BBB inte reflekterar på något betydande sätt över de problematiseringar kring exempelvis kostnader som vi idag är mer vana att se i relation till Open Access, så kan det förlåtas med att det år 2002 och 2003 var en relativt ny idé och man hade inte sett de problem som uppstår i praktiken när Open Access börjar behandlas genom mandat. Såväl The Finch Report som OA2020 och Plan S är överlag mer genomarbetade i frågan på det sätt att problemen kring kostnader uppmärksammas och affärsmodeller diskuteras till viss del. I synnerhet The Finch Report tar upp och svarar på mycket av den kritik som har uppkommit kring Open Access fram tills dess.

5.1 Tystnaderna kring betalningsbördans skiftning och dess konsekvenser

Ett gemensamt inslag i de här initiativen är att de tror att Open Access är något som kommer att vara bra för allmänheten. Det finns en idealistisk och rättfärdig syn på kunskap och informationsinhämtning där det anses att det ska finnas till för alla, och därför bör också alla forskningsresultat publiceras gratis och öppet, utan betalningsbarriärer. Problemet som blir representerat i alla dessa initiativ är alltså att alla inte har tillgång till forskning idag, eftersom alla inte kan betala för att ta del av den. Det som inte pratas mycket om inom de olika initiativen är det faktum att betalningsbördan inte har försvunnit, utan endast har bytt ansvarstagare. Detta löses då allt som oftast med APCer, som ska betalas av författarna själva. Detta hade ju självklart kunnat bli ett problem då alla författare möjligtvis inte har budget till detta, men ännu en gång löser man det genom att föra över ansvaret till institutioner och andra forskningsfinansiärer – det anses vara en del av kostnaden för forskning (Prosser 2007, s.8). Glushko och Shoyama (2015) uttrycker sig såhär om saken:

The social justice rationale for supporting open access is based on the idea that it is an injustice to keep knowledge from those who need it. According to this theory, open access is necessary because the privileged (e.g., the rich institutions of the developed world, or those with the capacity to produce high-quality open access textbooks) have a duty to share information with those who cannot afford either to produce it at all or to purchase it back at the prices demanded by publishers.

Glushko & Shoyama 2015, s.10

Även Prosser (2007) uttrycker liknande tankar:

The combination of mandates and excellent open access platforms and resources will help to create a new scholarly communications environment in which all have access to the fruits of publicly-funded research and we can bring all of the world's brains to bear on the pressing research problems we face today - not just those lucky enough to be at institutions who can afford subscriptions.

Prosser 2007, s.8

Med det här synsättet i åtanke och även det faktum att betalningsbördan har förflyttats till författare och institutioner, måste vi också tänka på hur det påverkar de fattigare länderna som man säger sig försöka hjälpa med Open Access. Det faktum att de har större tillgång till forskning kan ju i sig bara vara bra – Iryna Kuchma (2018) menar att flera stora problem som har kommit med stigande priser inom prenumerationsbaserade vetenskapstidskrifter har lösts med hjälp av Open Access. Exempelvis så behöver läkare i länder där tillgång till forskning är begränsad inte förlita sig på kontakt med kollegor för att hjälpa till att ställa en svårställd diagnos. Ett annat exempel är det faktum att mycket dubbelt arbete görs i fattigare länder, då man inte har bra koll på vad som redan publicerats – detta resulterar i att lokala forskare riskerar att jobba för att få fram resultat som redan finns tillgängliga (Kuchma 2018, s.130).

Men vad händer då när forskarna i fattigare länder också vill publicera? Betalningsbördan ligger plötsligt på dem och deras institutioner, som inte har samma budgetar som vi har i den här delen av världen. De APCer som krävs av många Open Access-tidskrifter och som majoriteten av de initiativ som har analyserats i den här uppsatsen öppet förespråkar, blir ofta påfallande dyra för forskarna i fattigare länder, speciellt med tanke på att de ofta ska betalas med en annan valuta än deras egen (Kuchma 2018, s.131-132). Om institutionerna inte har ekonomin till att finansiera publiceringen av sina forskares texter, ska forskarna själva betala då? Ska vi förlita oss på enstaka individer i fattigare länder att betala? Om inte de heller kan lägga fram pengar för publiceringen, får de då inte bli publicerade? Som Elizabeth Mlambo (2018) påpekar, så uppstår det en mer omfattande ojämlikhet hos forskare och akademiska institutioner i olika delar av världen (s.142), inte helt olik den som Open Access-rörelsen säger sig försöka bekämpa. Henrik Urdal går så långt att kalla detta för skapandet av ett klassystem, såväl nationellt som globalt (Urdal 2018).

Som Glushko och Shoyama påpekar, så är det långt ifrån alla Open Access-främjare som anser att APCer är bästa sättet att tackla problemet på.

[...] some argue that supporting such models risks damaging the scholarly ecosystem, as the focus on dollars spent on open access allows the academy to ignore deeper and more systemic questions around limited access to scholarly outputs and whether enough effort is being spent on engaging with non-traditional research venues of marginalized groups.

Glushko & Shoyama 2015, s.8

Det är heller inte något nytt att det finns en bias för västerländsk forskning som ligger på ett bredare plan än endast inom Open Access-rörelsen. Jutta Haider menar i en intervju med Richard Poynder från 2017, att detta går att se på flera sätt; “in how the databases that measure productivity in science are compiled, in the way journals count as international and trustworthy, in the way in which research questions attract funding and so on” (Poynder 2017, s.7). Detta synsätt är lätt att hitta även inom Open Access-rörelsen:

What I find most concerning, however, is that open access in the early and mid-2000s really just reinforced prejudices and stereotypes about the “underdeveloped” and the “developed”, the rich and the poor - or however this distinction is made - and how the various power-structures and regimes of dominance were smoothed over as a sort of anomaly that can be addressed with yet another technical solution and - as always - more access to western knowledge.

Poynder 2017, s.7

Medan initiativen alltså argumenterar för att de lägger vikt vid att “hjälpa” fattigare länder genom att ge dem större tillgång till västerländsk forskning, så läggs till synes inget fokus på att vinna kunskap från dessa delar av världen. Om detta hade varit något de ville jobba för, så hade finansieringen genom APCer behövt tänkas om. Såväl forskning generellt och Open Access-initiativen är centrerade i västvärlden, och Haider (2018) menar att det går att utläsa ett alltmer konkurrensbetonat språk inom olika initiativ och dokument som ska föra rörelsen framåt. Hon refererar specifikt till dokumentet “Open innovation, open science, open to the world – a vision for Europe” som European Commission publicerade under 2016, där Open Access ses som en av vägarna att gå för att sätta europeisk forskning i framkant (Haider 2018, s.25). Om ett sådant tänk tar större plats än viljan att på ett genuint vis skapa kommunikation på ett globalt plan, kommer många fattigare länder ha svårt att följa de mandat och initiativ som arbetas fram. Även om initiativen själva inte tar upp det, så finns det organisationer som finns till för att hjälpa fattigare länder med betalning av APCer, för att på detta sätt göra publiceringen mer jämlik; Elseviers program Research4Life är ett sådant, och PLOS Global Participation Initiative ett annat (Vuong et al. 2020, s.3).

En underliggande idé inom vetenskaperna är att för att lyckas som forskare så måste man publicera, så även i fattigare länder. Det uppstår ännu ett problem med Open Access som initiativen inte tar ställning till, när forskare måste välja en Open Access-tidskrift, men inte vet vart de ska vända sig. Det som kallas för “predatory publishing” innebär Open Access-tidskrifter som jobbar mer för ekonomisk vinst än för spridning av forskning, och därför inte har kvalitetssäkrande kontroller eller tillräckligt bra peer review-processer. Publiceringen av sitt arbete i en sådan tidskrift kan resultera i dåligt rykte för forskaren, och Vuong et al. (2020) menar att det är en större risk för forskare från fattigare länder, och att det är viktigt att förstå var forskare publicerar sina texter (s.1-2).

I OA2020 uttrycks att även fattigare länder kommer att kunna konvertera de kostnader som nu går till prenumerationsbaserade tidskrifter till att gå till Open Access-publicering istället. Det blir en kontrast till hur rörelsen startade, med viljan att hjälpa fattigare länder få tillgång till forskning just på grund av att de inte hade pengar att betala prenumerationskostnader med. De utvecklar dock med att säga:

In the context of “pay to publish”, pure gold OA publishers currently offer fee waivers and subsidies to support publication of researchers from under-funded institutions; evidence of the desire to level economic barriers to publication. Furthermore, in a pure gold OA scenario publishing costs would be transparent and subject to scrutiny from the academic community.

OA2020 2021c

Jeffrey Mackie-Mason, ekonom och bibliotekarie vid University of California, uttrycker liknande tankar:

[...] they generally publish less per employee than better-resourced institutions, at first blush we should if anything expect them to *benefit*: they’ll save more in eliminated subscription costs than they will pay in APCs.

Mackie-Mason 2016

Återigen finns ett underliggande antagande om att det inte finns kunskap att hämta i dessa länder. Med större tillgång till forskning bör man också vilja se större framsteg göras hos forskarna som inte har haft den tillgången innan. Som flera av initiativen tar upp, så ska Open Access trots allt främja innovation och snabbare framsteg. Trots att alla initiativ påstår sig vilja jobba för global jämlikhet inom vetenskaperna, verkar de inte kunna tänka sig ifrån den västerländska centraliseringen. Nora Schmidt (2020) tar också upp detta i sin avhandling, och

menar att det handlar om en ensidig kommunikationsstruktur där det även är svårt att sprida information internt inom Afrika utan direkt kontakt med forskarna. Snarare är det enklare att hitta europeisk forskning, eftersom kommunikation från Europa till Afrika verkar prioriteras högre än interkontinental informationsspridning (Schmidt 2020, s.26-27).

Ett alternativ inom Open Access för fattigare länder är grön Open Access-publicering, då detta är det billigaste alternativet inom rörelsen. APCer behöver inte betalas, utan publiceringen kan fortfarande ske traditionellt, och texten ska sedan göras fritt tillgänglig via ett repositorium. Det finns dessutom bra verktyg för sökningar inom repositorium, exempelvis Open Archive Initiative Protocol for Metadata Harvesting, som förenar många olika repositorium världen runt och gör det möjligt att söka i dessa samtidigt. Det gör att det inte krävs någon djupare kunskap kring vilken databas man som läsare behöver vända sig till (Suber 2012, s.56). Problemet kvarstår dock genom att initiativ som Plan S vill slopa alla embargoperioder, och det kan vara svårt att hitta traditionella publikationer som är villiga att göra detta. Joachim Schöpfel (2015) poängterar också att det lätt kan uppstå en ny sorts digital klyfta med det här tankesättet - "gold for the rich, green for the rest" (Schöpfel 2015, s.324).

Suber (2012) menar dock att det fortfarande finns många missförstånd kring Open Access, och att många författare och förlag inte har en tillräckligt stor förståelse för vilka alternativ som finns. Det finns exempelvis en stor andel författare som antar att man endast pratar om guld Open Access när ett Open Access-mandat tas upp, och att detta är något som förhindrar utvecklingen. Detsamma gäller förlagen, då de ofta tror att om de inte vill byta till en guld Open Access-plan, så kan de inte byta till Open Access över huvud taget. Jutta Haider utvecklar detta ännu mer i intervjun med Poynder, där hon påpekar att det kan behöva understrykas än mer att guld Open Access inte behöver ha APC-modellen som affärsplan. Hon menar att "somewhere around the time of the issuing of the Finch Report in the UK, open access became gold OA, and gold OA became APC OA" (Poynder 2017, s.5). Då APCer verkade bedömas vara det bästa sättet att finansiera Open Access, så hamnade andra modeller, som exempelvis förlitade sig på donationer, i skymundan. Även Suber menar dock att hybridtidsskrifter inte bör vara ett alternativ, utan att de i så fall bör satsa på grön Open Access, och att det därför är viktigt att informera om vilka alternativ som finns (Open Interview 2019).

Idag finns det fortfarande traditionella förlag som jobbar så som de alltid har gjort inom vetenskaplig publicering - de tar emot texter gratis och i gengäld så publicerar dem och tar betalt för läsningen, och forskare från fattigare länder som inte har råd att publicera Open Access kan fortfarande vända sig till dem. Detta har dock inte något av initiativen jag har studerat haft i åtanke när de har kämpat för Open Access. Traditionell publicering är snarare det som de vill ha bort i slutändan. Då återstår det att komma på en lösning som fungerar även i de länder som de påstår att de försöker hjälpa. Även om man på ett sätt minskar den globala ojämlikheten, som Glushko och Shoyama (2015, s.10) menar att man gör, så skapas det andra problem samtidigt.

5.2 Föredragna affärsmodeller

En gemensam drivande faktor för alla initiativen är att man vill komma ifrån traditionell publicering, och det blir mer drivande ju längre fram i tiden vi kommer. En intressant utveckling som har skett inom de olika initiativen är frågan kring hybrid Open Access. BBB nämner inte ens detta som ett alternativ, utan tar endast upp grön Open Access i form av självarkivering, och guld Open Access i form av renodlade Open Access-tidskrifter, där “they will use copyright and other tools to ensure permanent open access to all the articles they publish” (BOAI 2002). Möjligen var hybrid Open Access ännu inte en utspridd idé än, och alltså inget som BBB behövde ta ställning till.

The Finch Report i sin tur verkar anse att hybrid Open Access är en godkänd modell, då de grupperar ihop hybrid-tidskrifter med rena Open Access-tidskrifter som något att förespråka. Hybridmodellen är något som har skapats av de traditionella förlagen i ett försök att hålla sig ett steg före Open Access-policyer (Holbrook 2019, s.26). På detta vis kan de fortsätta att ha sina betalväggar och ändå erbjuda Open Access till de som måste eller vill publicera öppet, och därmed slippa oroa sig över sjunkande vinstmarginaler (Haider & Åström 2014, s.86). Då the Finch Report inte ställer sig emot traditionella förlag i samma grad som andra Open Access-initiativ, så är det kanske inte så konstigt att de accepterar hybridmodellen.

OA2020 nämner över huvud taget inte någon form av finansieringsmodell inom Open Access, med undantag av just hybridmodellen - och detta i samband med ett gemensamt uttalande tillsammans med Plan S. Där argumenterar de slutligen emot modellen genom att säga “[n]either the cOAlition S funders nor the OA2020

partners intend to pay for open access publishing in hybrid subscription journals outside [...] transformative agreements” (OA2020 2021b).

Slutligen så är Plan S strikt emot hybridpublicering, och kommer inte ha mer överseende med dessa än andra traditionella tidskrifter efter 2024. Genom att försöka ge makten till forskningsfinansiärerna vid vetenskaplig publicering, så ska detta även skapa problem för de traditionella förlagen (Holbrook 2019, s.27), och ge dem ett incitament till att gå över till fullskalig Open Access.

Även synen på grön Open Access har genomgått en förändring. Trots att Plan S inte ställer sig emot detta, utan snarare förespråkar att alla vetenskapliga texter ska läggas in i repositorium, så är de först ut att kritisera embargo-perioderna som tidigare har varit ett vanligt förekommande inslag i grön Open Access-publicering. Även initiativen inom BBB var noga med att påpeka att publiceringen av en text i ett repositorium skulle ske öppet omedelbart, men detta verkar inte ha varit något som efterlevdes i någon större skala i början av 2000-talet.

Alla initiativ som har studerats inom ramen för den här uppsatsen har varit för guldmodellen inom Open Access-publicering, och även för så kallad libre Open Access. Suber (2012) menar att både grön och guld Open Access kan vara både gratis och libre, men att det är enklare för guldmodellen att efterleva libre (s.67). Det är enklare för Open Access-tidskrifter att publicera under en öppen licens och därmed ge bort vissa rättigheter till läsarna, än det är för ett repositorium att göra samma sak (då rättigheterna till texten ofta ligger någon annanstans). Med guld som den föredragna modellen inom alla initiativ så är det kanske inte heller så konstigt att libre är målet. Det finns dock en utveckling i att Plan S till och med har gjort publicering under öppen licens till ett mandat, något som inte har setts i de andra initiativen.

En annan gemensam faktor är att alla de studerade initiativen saknar konkreta lösningar på hur stora delar av deras planer ska åstadkommas. Jeffrey Beall skrev 2015 att Open Access-rörelsen “is concerned more with the destruction of existing institutions than with the construction of new and better ones” (Beall 2015), och vi kan till viss del se att detta fortfarande är sant. Problematiseringen av de traditionella förlagen, och de alltmer dramatiska policyvändningarna mot Open Access utan konkreta lösningar på de problem som uppstår i och med vändningarna, ger bilden av att de jobbar emot något med mer och mer

aggressivitet utan att för den delen lägga tillräcklig reflektion och analys till lösningarna som de vill komma med.

6.0 Slutsatser

Open Access-rörelsens barndomsdagar är färgade med idealistiska tankar. Om man läser Budapest Open Access Initiative, The Bethesda Statement och The Berlin Declaration så är det, trots initiativens relativa korta omfång, lätt att utläsa de idealistiska tankegångarna - kunskap ska vara fritt, det ska finnas en global gemenskap inom vetenskaperna, och Open Access är svaret för att sprida forskningen som en allmännytta.

Problemen som så småningom skulle upptäckas inom rörelsen var vid den här tiden mindre hinder som var lätta att se förbi. De tre initiativen inom BBB uppmärksammar i och för sig att svårigheter kan uppstå då kostnaderna får andra ansvarstagare. Svårigheterna med detta ges dock inte mycket utrymme, och än mindre lösningar, då det verkade anses vara något överkomligt – det underliggande antagandet kring att digital publicering trots allt måste vara billigare än traditionell publicering gjorde kostnadsproblemen till mindre hinder.

De två Open Access-modeller som presenterades inom BBB var grön och guld, vilket än idag är de två största. BBB ville satsa på guld Open Access, men faktum är att den största framgången inom BBB var den gröna modellen. Trots att initiativen förespråkade omedelbar öppenhet, så kan det argumenteras att den gröna modellen med så kallad självarkivering i repositorium inte hade fått sådan framgång så snabbt som den fick med hjälp av BBB. En stor mängd institutioner och organisationer öppnade upp egna repositorium och antingen krävde eller rekommenderade sina forskare att självarkivera sina texter. De traditionella förlagen skyddade sina intressen genom att införa embargo-perioder, vilket i slutändan gjorde att BBB inte fick exakt som de ville, vilket var omedelbar tillgång och guld Open Access.

När The Finch Report publicerades drygt tio år senare så hade diskussionen kring Open Access blivit mer omfattande. Då flera initiativ försökt främja rörelsen så har också de problem som BBB inte förutsåg upptäckts och fått stå i centrum av diskussionen. The Finch Report ger mycket av den kritik angående kostnader och intressen som krockar plats i rapporten, och är det initiativ som gör det mest omfattande försöket till att möta kritiken.

Trots den långa och väldigt omfattande rapporten som The Finch Report är, och trots att många av de problem som har diskuterats inom rörelsen tas upp, så är det trots allt svårt att i rapporten hitta några konkreta lösningar på problemen. Det finns en vilja att samarbeta och ta in flera perspektiv i frågan, vilket gör att det är det initiativ som känns mest spretigt i sina tankegångar. De vill på en gång jobba för guld Open Access och samarbeta med de traditionella förlagen och låta dem använda sig utav hybridmodellen; två mål som kan anses vara svåra att förlika med varandra. Om BBB ansågs vara barndomsdagarna inom rörelsen så kan det argumenteras för att The Finch Report är tonårsåren; de vet vad de vill uppnå, men inte hur.

Dagens två dominerande initiativ OA2020, och i synnerhet Plan S, är mindre förlåtande än någonsin. Ett visst samarbete med de traditionella förlagen finns förvisso än idag, med *transformative arrangements*, men med ett tydligt mål att sådana samarbeten slutar år 2024. Det korta tidsspännat som Plan S har tillåtit vara övergångsfasen kan anses vara ett aggressivt tilltag mot de traditionella förlagen, och det är inte alla som anser att detta är bästa sättet att föra rörelsen framåt. Språket i Plan S är oförlåtande, tydligt, och starkt - en revolutionstext i andan av att rörelsen inte går tillräckligt fort fram.

I varje initiativ som har studerats i den här uppsatsen så har de traditionella förlagen problematiserats i olika grad. Det finns en viss förlåtande ton i The Finch Report, då hybridmodellen anses vara en lösning, men i alla andra initiativ så görs förlagen till fiender som ska bekämpas. I synnerhet det nyaste och det idag mest relevanta initiativet, Plan S, är fast beslutna att de traditionella förlagen inte ska få vända och vrida på Open Access-rörelsen till deras egen fördel längre.

Det finns dock fortfarande inga konkreta lösningar på problemen kring kostnaderna som har diskuterats länge inom rörelsen, varken i OA2020 eller i Plan S. APCer har sedan rörelsens barndomsdagar varit den dominerande affärsmodellen, och trots att det finns förespråkare för andra modeller, så ser det ut som att APCer är här för att stanna. Diskussionerna och argumenten mot APCer dominerar fortfarande en stor del av diskursen kring Open Access, men trots detta så ger varken OA2020 eller Plan S frågan mycket plats.

Alla initiativ som har studerats påstår sig jobba för vetenskaplig kommunikation på en global skala, och påpekar allt som oftast fördelen med att skapa en global gemenskap inom vetenskaperna med hjälp av Open Access. Det stora problemet

med att initiativen fortsätter att uttala sig om denna så kallade globala gemenskap är tystnaden kring att kommunikationen till stor del blir ensidig. Såväl initiativen som forskningen som anses vara viktig att sprida är västerländsk (och allt som oftast till största del europeisk). Det kan argumenteras för att tystnaden kring att den “globala” gemenskap som Open Access-rörelsen tycker om att poängtera som en fördel med Open Access inte är så global, är den som kommer med störst konsekvenser.

Open Access anses hjälpa fattigare länder, då forskning som de tidigare inte haft tillgång till öppnas upp. Ingen av initiativen tar dock upp fördelen med att även få tillgång till forskning som gjorts i just dessa fattigare länder. Trots att innovation är ett av målen med Open Access, och global kommunikation likaså, så verkar endast innovation inom västvärlden prioriteras. Denna prioritering ger också bilden av att västerländsk forskning är mer värd än den som kan tänkas komma från andra delar av världen. Det är västerländsk forskning som ska spridas, och det är med hjälp av öppnandet av västerländsk forskning som de fattigare länderna ska “hjälpas”.

Som Florence Piron (2018) påpekar så finns det en västerländsk syn på vilken forskning som är värd något, och denna syn påtvingas fattigare länder då dessa är beroende av västvärlden. Vidare menar hon:

[...] if one adopts the critical perspective, then African science should be African knowledge anchored in African contexts and using African epistemologies to answer African questions, while also using other knowledge from the rest of the world, including Western science if relevant.

Piron 2018, s.120

Jag anser att det kan finnas en poäng i att titta tillbaka på de tidiga initiativen och minnas varför Open Access-rörelsen kom igång från första början. BBB må läsas som smått naiva texter med dagens standard, men det ligger en vilja i dem som har allt att göra med det som är bäst för allmänheten – forskning som allmännytta – och mindre att göra med affärsmodeller. Open Access-rörelsen har gjort en resa inte helt olik den som internet har gjort; det började som en idealistisk idé om en global gemenskap, och innebär tillgång till information som ingen ska kunna äga. Idag finns det affärsmodeller för allt, och liksom att det är ett fåtal större korporationer i västvärlden som äger en stor del av innehållet på internet, så är Open Access-rörelsen inte den öppna, globala gemenskap som en gång var tanken.

För att vetenskaplig kommunikation ska kunna anses vara genuint global, som initiativen och för den delen hela Open Access-rörelsen påstår sig jobba för, så bör kommunikationen ske på fler än ett håll. Vi har kommit långt med att öppna upp forskningen för läsare, men det behövs fortfarande mer arbete med att öppna upp publiceringen. Systemet med APCer är långt ifrån felfritt, och som det är idag så är det alltför svårt för stora delar av världen att publicera under Open Access. Min förhoppning är att framtida policyskapare ska ha detta i åtanke, och börja fokusera mer på vad som kan vinnas av att göra Open Access-publicering i sig mer tillgänglig för alla.

6.1 Förbehåll och vidare forskning

Då jag endast har analyserat ett begränsat antal initiativ inom Open Access-rörelsen så är det svårt för mig att dra några generella slutsatser om rörelsen i stort. Medan jag har valt de initiativ som jag ansåg var relevanta för mina forskningsfrågor, finns det en mängd andra initiativ att studera som säkerligen kan tillföra till diskussionen kring Open Access.

De postkoloniala mönster som jag av en slump identifierade i den här uppsatsen, med tanke på hur västerländska initiativ hanterar forskningskommunikationen med resten av världen, var intressanta. Med den förförståelse som jag hade för Open Access innan jag påbörjade den här uppsatsen var ett sådant perspektiv inget som jag förväntade mig att se, och det fick därför inte den tyngd som det hade kunnat få i min analys. Då det inte fanns plats att undersöka ett sådant perspektiv närmare inom tidsramen för den här uppsatsen, hoppas jag att detta kan vara ett startskott för någon annan studie.

Då diskussionen kring Open Access är långt ifrån över, så kommer detta vara ett ämne som är intressant att forska i under ett bra tag framöver. Rörelsen är i rörelse, och nya initiativ kommer säkerligen att dyka upp med tiden och försöka implementera sina idéer. Generellt så anser jag att det behövs betydligt fler studier i ämnet, då många av de texterna som finns idag är normativa och opinionsbaserade. Med fler kritiska frågor så kan vi få större förståelse för vad som behöver göras för att föra rörelsen framåt och samtidigt förbättra den.

8.0 Litteraturförteckning

Bacchi, C. L. (2009) *Analysing Policy: What's the Problem Represented to Be?* Pearson.

Bacchi, C.L. (2010) *Foucault, Policy and Rule: Challenging the Problem-Solving Paradigm*. Aalborg University. Tillgänglig: https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/33190050/FREIA_wp_74.pdf.

Beall, J. (2015) *What the Open-Access Movement Doesn't Want You to Know*. <https://www.aaup.org/article/what-open-access-movement-doesn%E2%80%99t-want-you-know#.YjSVY-rMJAR> [Hämtad 2022-03-18].

Bethesda Statement (2003) *Bethesda Statement on Open Access Publishing*. <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> [Hämtad 2022-03-31].

BOAI (2002) *Budapest Open Access Initiative*. <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/> [Hämtad 2022-02-10].

BOAI (2022) *Background*. <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/> [Hämtade 2022-05-12].

Creative Commons (2022) *Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)*. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> [Hämtad 2022-03-03].

Eriksson, S. & Helgesson. G. (2013) *Publiceringsetik*. Lund: Studentlitteratur.

ESAC. *Transformative Agreements*. <https://esac-initiative.org/about/transformative-agreements/> [Hämtad 2022-05-10].

Eve, M.P. (2014) *Open Access and the Humanities: Contexts, Controversies and the Future*. Cambridge University Press.

Finch Group (2012) *Accessibility, Sustainability, Excellence: How to Expand Access to Research Publications. Report of the Working Group on Expanding Access to Published Research Findings*. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/Finch_Group_report.pdf [Hämtad 2022-02-20].

Foucault, M. and Gordon, C. (1980) *Power/Knowledge; Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, Pantheon Books.

Friend, F. J. (2005) 'The Open Access Future', *El Profesional de la Información*, 14(4), pp. 244–245.

Fuchs, C. and Sandoval, M. (2013) 'The Diamond Model of Open Access Publishing: Why Policy Makers, Scholars, Universities, Libraries, Labour Unions and the Publishing World Need to Take Non-Commercial, Non-Profit Open Access Serious', *tripleC: Communication, Capitalism & Critique*, 11(2), pp. 428–443.

Glushko, B. and Shoyama, R. (2015) 'Unpacking Open Access: A Theoretical Framework for Understanding Open Access Initiatives', *Feliciter*, 61(1), pp. 8–20.

Haider, J. (2018) 'Openness as Tool for Acceleration and Measurement: Reflections on Problem Representations Underpinning Open Access and Open Science'. *Open Divide: Critical Studies on Open Access*, pp. 17-28, Library Juice Press.

Haider, J. and Åström, F. (2014) 'Tillit till Forskningen och Digitaliseringen av det Vetenskapliga Kommunikationssystemet: Peer Review-Processer och Open Access-Publicering', in *DigiTrust: Tillit i det digitala: Tvärvetenskapliga perspektiv från ett forskningsprojekt*, Pufendorfinstitutet, Lunds universitet, pp. 83–96.

Hall, S. (2012) 'What Does Finch Mean For Researchers, Librarians and Publishers?', *Insights: The UKSG Journal*, 25(3), pp. 241-245.

Harzing, A.W. and Adler, N. J. (2016) 'Disseminating Knowledge: From Potential to Reality: New Open-Access Journals Collide With Convention', *Academy of Management Learning & Education*, 15(1), pp. 140–156.

Holbrook, J. B. (2019) 'Open Science, Open Access, and the Democratization of Knowledge', *Issues in Science and Technology*, 35(3), pp. 26–28.

- Johnson, R. (2019) 'From Coalition to Commons: Plan S and the Future of Scholarly Communication', *Insights: the UKSG journal*, 32, pp. 1–10.
- Jubb, M. (2014) 'Finch 18 Months On: A Review of Progress', *Insights: The UKSG Journal*, 27(1), pp. 11-16.
- Kamerlin, S. C. L. *et al.* (2021) 'Journal Open Access and Plan S: Solving Problems or Shifting Burdens?', *Development & Change*, 52(3), pp. 627–650.
- Kann-Rasmussen, N. & Tank, E. (2016) 'Strategi som Legitimitetsarbejde: Strategiske Svar på Bibliotekernes Udfordringer', *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, 5(3), pp. 5-19.
- Koutras, N. (2020) 'The Public Policy Basis for Open Access Publishing: A Scientific Approach', *Publishing Research Quarterly*, 36(4), pp. 538-552.
- Kuchma, I. (2018) 'Open Access Initiatives and Networking in the Global South', *Open Divide: Critical Studies on Open Access*, pp. 129-136.
- Kungliga Biblioteket (2021) *Vad Är Öppen Tillgång?* <https://kb.se/samverkan-och-utveckling/oppen-tillgang-och-bibsamkonsortiet/oppen-tillgang/vad-ar-oppen-tillgang.html> [Hämtad 2022-03-16].
- Lal, K. (2008) 'Open Access: Major Issues and Global Initiatives', *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 28(1), pp. 67–71.
- Lindsköld, L. (2010) 'What's the "Problem" Represented to be in the Swedish State Support to Fiction?'. Available at: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:887107/FULLTEXT01.pdf>.
- Lund, A. and Zukerfeld, M. (2020) *Corporate Capitalism's Use of Openness: Profit for Free?* Springer International Publishing (Dynamics of Virtual Work). Available at: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-28219-6#authorsandaffiliationsbook>.
- Lövbrand, E. and Strippel, J. (2015) 'Foucault and Critical Policy Studies', *Handbook of Critical Policy Studies*. Edward Elgar Publishing (Handbooks of Research on Public Policy), pp. 92-108.

Mackie-Mason, J. (2016) *Economic Thoughts About “Gold” Open Access*. <https://madlibbing.berkeley.edu/economic-thoughts-about-gold-open-access/> [Hämtad 2022-04-21].

Mlambo, E. (2018) ‘Open Science, Open Access: Opportunities for the Global South, or Just Another Trojan Horse from the North?’, *Open Divide: Critical Studies on Open Access*, pp.137-146.

OA2020 (2021a) *Expression of Interest in the Large-Scale Implementation of Open Access to Scholarly Journals*. <https://oa2020.org/mission/> [Hämtad 2022-04-20].

OA2020 (2021b) *Joint Statement of OA2020 and cOAlition S*. <https://oa2020.org/joint-statement-oa2020-coalition-s/> [Hämtad 2022-04-21].

OA2020 (2021c) *Learn More*. https://oa2020.org/learn_more/ [Hämtad 2022-04-21].

Open Archives. *Open Archives Initiative Organization*. <https://www.openarchives.org/organization/> [Hämtad 2022-02-10].

Open Interview (2019). *Peter Suber: The Largest Obstacles to Open Access Are Unfamiliarity and Misunderstanding of Open Access Itself*. <https://openinterview.org/2019/06/29/peter-suber-the-largest-obstacles-to-open-access-are-unfamiliarity-and-misunderstanding-of-open-access-itself/> [Hämtad 2022-03-18].

Open Society Foundations (2022) *Who We Are*. <https://www.opensocietyfoundations.org/who-we-are> [Hämtad 2022-05-12].

Osborne, R. (2013) *Why Open Access Makes No Sense*. <https://www.theguardian.com/higher-education-network/blog/2013/jul/08/open-access-makes-no-sense> [Hämtad 2022-04-20].

Piron, F. (2018) ‘Postcolonial Open Access’, *Open Divide: Critical Studies on Open Access*, pp. 117-126. Library Juice Press.

Plan S (2022a) *About*. <https://www.coalition-s.org/about/> [Hämtad 2022-03-01].

Plan S (2022b) *Principles and Implementation*. <https://www.coalition-s.org/addendum-to-the-coalition-s-guidance-on-the-implementation-of-plan-s/principles-and-implementation/> [Hämtad 2022-03-01].

Plan S (2022c) *FAQ - About cOAlition S and Plan S*. <https://www.coalition-s.org/faq-theme/about-coalition-s-and-plan-s/> [Hämtad 2022-05-23].

Poynder, R. (2017) *The Open Access Interviews: Jutta Haider*. <https://richardpoynder.co.uk/Haider.pdf> [Hämtad 2022-04-12].

Prosser, D.C. (2007) 'Public Policy and the Politics of Open Access', *Liber Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, 17(2).

ROAPE (2013) 'Yes to Egalitarian 'Open Access', No to "Pay to Publish": A ROAPE Position Statement on Open Access'. *Review of African Political Economy*, 40(136), pp. 177-178. doi: 10.1080/03056244.2013.797757.

Samberg, R. *et al.* (2018) 'What's Behind OA2020? Accelerating the Transition to Open Access With Introspection and Repurposing Funds'. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=edssch&AN=edssch.oai%3aescholarship.org%2fark%3a%2f13030%2fq12q391qc&site=eds-live&scope=site>.

Schimmer, R. (2017) 'The Transformation of Scientific Journal Publishing: Open Access After the Berlin 12 Conference', *Information Services & Use*, 37(1), pp. 7–11.

Schimmer, Geschuhn & Vogler (2015) 'Disrupting the Subscription Journals' Business Model for the Necessary Large-Scale Transformation to Open Access: A Max Planck Digital Library Open Access Policy White Paper' https://oa2020.org/wp-content/uploads/pdfs/MPDL_OA-Transition_White_Paper.pdf.

Schmidt, N. (2020) *The Privilege to Select: Global Research System, European Academic Library Collections, and Decolonisation*. Lund: Media-Tryck.

Schöpfel, J. (2015) 'Open Access - The Rise and Fall of a Community-Driven Model of Scientific Communication', *Learned Publishing*, 28(4), pp. 321–325.

Seo, J-W. et al. (2017) 'Equality, Equity, and Reality of Open Access on Scholarly Information', *Science Editing*, 4(2), pp. 58–69.

Simone, D. (2014) 'Copyright or Copyleft; Wikipedia as a Turning Point for Authorship'. *King's Law Journal*, 25(1), pp. 102-124.

STM (2018) STM Statement on Plan S: Accelerating the Transition to Full and Immediate Open Access to Scientific Publications. https://www.stm-assoc.org/2018_09_04_STM_Statement_on_PlanS.pdf.

Suber, P. (2012). *Open Access*. MIT Press (MIT Press Essential Knowledge).

Sveriges Unga Akademi (2018) *Open Letter on Plan S to the European Commission, Science Europe, Governments and Research Funders Within the EU*. https://www.sverigesungaakademi.se/download/18.51d83659166367a9a16e03/1542207764319/OpenletterPlanS_YAS.pdf.

The Wellcome Trust (2004). *Costs and Business Models in Scientific Research*. https://wellcome.org/sites/default/files/wtd003184_0.pdf [Hämtad 2022-02-11].

Urdal, H. (2018) *Free Access at a High Price*. <https://blogs.prio.org/2018/09/free-access-at-a-high-price/> [Hämtad 2022-03-10].

Vuong, T.-T. et al. (2020) 'Adopting Open Access in the Social Sciences and Humanities: Evidence From a Developing Nation', *Heliyon*, 6(7).

Wellcome (2022) *Home*. <https://wellcome.org/> [Hämtad 2022-02-21].